

Хмельницький національний університет  
 Навчальний центр заочно-дистанційної освіти  
 Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

## КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Кредитування корпоративних клієнтів банку на прикладі  
 АТ «Райффайзен Банк»

Рівень вищої освіти бакалавр

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»  
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»  
Шифр і назва спеціальності

Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»  
Назва

КВРФБС.013680.01.05.00

Виконала: студентка II курсу, група ФБСдс-20-1 \_\_\_\_\_ Вікторія ПОЛІЩУК  
Підпис Ім'я прізвище

Керівник: д-р. екон. наук, професор \_\_\_\_\_ Раїса КВАСНИЦЬКА  
Підпис Ім'я прізвище

Нормоконтролер \_\_\_\_\_  
Підпис Ім'я прізвище

**До захисту допускаю:**  
 Завідувач кафедри фінансів,  
 банківської справи та страхування

\_\_\_\_\_ Ніла ХРУЩ  
Підпис Ім'я прізвище

\_\_\_\_\_ 2023 р.

## Зміст

	С.
Вступ	5
1 Теоретично-методичні засади кредитування корпоративних клієнтів банківських установ	8
1.1 Сутність, роль, функції кредиту та принципи кредитування	8
1.2 Банківське кредитування корпоративних клієнтів: особливості та етапність здійснення	17
2 Аналітично-практичні засади банківського кредитування корпоративних клієнтів на кредитному ринку України	27
2.1 Аналіз стану корпоративного кредитування банками України за різними його напрямками у 2018-2022 роках	27
2.2 Дослідження особливостей кредитування корпоративних клієнтів АТ «Райффайзен Банк» у 2020-2022 роках та розвиток підходів до оцінювання їх кредитоспроможності	36
Висновки	51
Список використаних джерел	55
Додатки	59

## ВСТУП

Актуальність теми. Економічний розвиток будь-якої країни залежить від ефективності функціонування її банківської системи. У зв'язку з цим, кредитна діяльність посідає провідне місце в загальному обсязі банківських операцій, що зумовлено тим, що надходження від такої діяльності є основним джерелом доходів банківських установ. Ефективна кредитна діяльність сприяє появі нових підприємств, збільшенню кількості робочих місць, покращенню соціально-економічного розвитку країни, забезпеченню економічного зростання та стабільності. Розвиток кредитної діяльності банківських установ є одним із ключових чинників економічного зростання, що безпосередньо впливає на суверенітет держави та прояв національних інтересів в умовах глобалізації. Як і колись, сьогодні невід'ємною умовою розвитку економіки держави було і залишається банківське кредитування корпоративного її сектору. Попит банківські послуги щодо надання кредитів корпоративним клієнтам є високим. Однак, сьогодні, в умовах воєнного стану в Україні, надання кредитів банками є певною мірою діяльністю із підвищеним ризиком щодо їх неповернення, несплати відсотків за кредитами тощо. Тому, дослідження підходів до корпоративного кредитування, особливостей надання кредитів корпоративним клієнтам в сучасних умовах та на перспективу є актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню специфіки кредитної діяльності банків та кредитування ними корпоративних клієнтів приділяли увагу такі науковці, як: Н.І. Версаль, У.В. Владичин, Н.І. Волкова Р.С. Квасницька, В.В. Коваленко, Д.Ю. Кретов та інші. Разом з тим, залишається потреба в додаткових дослідженнях щодо особливостей кредитування корпоративних клієнтів в сучасних умовах господарювання та специфіки напрямів розширення спектру кредитної діяльності банківських установ.

Мета та завдання роботи. Важливість обраної проблематики та недостатній рівень її дослідження зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи, її мету та завдання. Так, мета кваліфікаційної роботи – дослідження теоретичних положень та практичних засад здійснення та розвитку кредитування корпоративних клієнтів банківськими установами України.

У відповідності до поставленої мети кваліфікаційної роботи були визначені такі її завдання:

- визначення сутності, ролі, функцій кредиту та принципів кредитування;
- розгляд особливостей та етапності здійснення банківського кредитування корпоративних клієнтів;
- аналіз стану корпоративного кредитування банками України за різними його напрямками у 2018-2022 роках;
- дослідження особливостей кредитування корпоративних клієнтів АТ «Райффайзен Банк» у 2020-2022 роках та розвиток підходів до оцінювання їх кредитоспроможності.

Предметом кваліфікаційної роботи є теоретичні положення та практичні засади кредитування корпоративних клієнтів банківськими установами України.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є кредитна діяльність АТ «КБ «ПриватБанк» щодо кредитування корпоративних клієнтів банку.

Методи дослідження. Методологічною основою кваліфікаційної роботи є діалектичний метод наукового пізнання та системний підхід до вивчення банківського кредитування, в т.ч. кредитування корпоративних клієнтів, у забезпеченні сталого економічного розвитку України. При вирішенні поставлених у роботі завдань використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: методи абстрагування, індукції, дедукції, узагальнення, аналізу, синтезу – при формуванні теоретичних засад банківського кредитування загалом та кредитування корпоративних клієнтів зокрема; методи статистичного аналізу, графічні, порівняльні методи – при аналізі стану кредитної діяльності в Україні та в АТ «Райффайзен Банк».

Інформаційною базою виконання кваліфікаційної роботи законодавчі та нормативні акти України, що регулюють банківську діяльність, а також джерела статистичної інформації: звіти та аналітичні форми Національного банку України, Державної служби статистики України, публічна фінансова звітність АТ «Райффайзен Банк», результати наукових досліджень, опубліковані в монографіях дослідженнях та публікаціях у періодичних виданнях, а також ресурси з мережі Інтернет.

## 1 Теоретично-методичні засади кредитування корпоративних клієнтів банківських установ

### 1.1 Сутність, роль, функції кредиту та принципи кредитування

Основним індикатором ефективного функціонування діяльності банківської системи країни є кредитна діяльність. Рівень виконання кредитної функції та використання кредитного потенціалу визначають не тільки позицію банку на ринку, але й економічну ситуацію в регіоні, де функціонує банк. «Кредити є невід'ємною частиною грошово-кредитної політики, яку проводить Національний банк України для підтримки стабільності грошової одиниці, а також розвитку економіки країни» [31, с.313].

Основою виникнення кредиту та його розвитку є функціонал грошей як засобу обігу. Так, поява перших кредиторів відноситься ще до стародавніх часів, коли з'явилися так звані лихварі, що надавали лихварські позики, які і стали першим прототипом кредитування (здійснення кредитних операцій). «Лихварський кредит – це кредит, який надавався дрібним виробникам з виплатою високих позичкових відсотків, що часто призводило до розорення позичальників» [15, с. 26]. Економічною наукою кредит розглядається з позиції довіри одного суб'єкта відносин до іншого, яка підкріплюється певною оплатою за тимчасове користування кредитом. Історично склалось, що кредит як економічна категорія розглядався на основі двох основних теорій (рисунок 1.1):

1) натуралістичної теорії (прихильники теорії А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Міль, А. Тюрбо, Ж. Сей, К. Маркс, А. Маршалл), суть якої розкривається через такі положення:

- «об'єктом кредиту стає тимчасово вільний капітал у вигляді натуральних речових благ, які можуть бути позичені одним економічним агентом іншому;

- кредит – не форма руху матеріальних благ, а тому роль кредиту полягає в перерозподілі цих благ у суспільстві;

- позичковий капітал є реальним капіталом, тобто капіталом у речовій формі;

- банки виступають лише як посередники в кредиті, спочатку акумулюючи вільні кошти, а потім розміщуючи їх у позику;

- пасивні операції є первинними порівняно з активними» [36, с. 59];

2) . капіталотворча теорія (прихильники теорії Дж. Ло, І. Шумпетер та Дж.М. Кейнс, М. Туган-Барановський), суть якої розкривається через такі положення:

- «кредит, як і гроші, є безпосередньо капіталом, багатством, а тому розширення кредиту означає нагромадження капіталу;

- банки – це не посередники у здійсненні кредитних операцій, а «фабрики кредиту», творці капіталу;

- активні операції є первинними щодо пасивних;

- кредит відіграє домінуючу роль у розвитку економіки» [9, с. 96].

Трактування поняття «кредит» сьогодні залишається об'єктом дискусій. В таблиці А.1 додатку А систематизовано за базовими підходами визначення кредиту, які даються різними ученими. Такими підходами є ототожнення кредиту з:

- економічними відносинами;
- контрактом;
- формою руху позикового капіталу;
- формою, що сприяє використанню фінансового капіталу;
- формою забезпечення суб'єктів господарювання запозиченими ресурсами;
- акумулюванням тимчасово вільних коштів;
- зобов'язання банку надати певну суму коштів.



Рисунок 1.1 – Основні положення теорій кредиту

Сформовано за даними [9; 36]

При цьому, варто зауважити, що «кредит» відзначається широким спектром та багатогранністю трактування, «а його окремі прояви набувають інколи таких незвичних форм, що визначити його сутність та ознаки можна тільки шляхом аналізу окремих видів та форм кредиту» [8, 221].



Найбільш вдалим з економічної та правової точок зору визначенням кредиту, на наш погляд, є визначення дане Гудзь О. Є., згідно якого кредит - кредит – «це економічні відносини, що зумовлені акумуляцією тимчасово вільних коштів з використанням їх на умовах повернення та платності при взаємовідносинах, що виникають між кредитором і позичальником» [10, с.28]

Суть будь-якого явища реалізується у певних функціях, які йому притаманні. Так і суть кредиту можна розглядати через призму функцій, які він виконує. Ці функції є різними через те, що вони реалізують кредитні відносини на мікроекономічному рівні та макроекономічному рівні.

Основними функціями кредиту на мікро- та макрорівнях є:

- перерозподільна функція, яка передбачає рух коштів (цінностей) від одних суб'єктів до інших на засадах повернення;
- контролююча функція, яка полягає у забезпеченні контролю щодо дотримання принципів та конкретних умов кредитування з боку суб'єктів кредитного договору;
- стимулююча функція, відповідно до якої кредит спонукає до економічного, цільового та раціонального використання коштів отриманих позичальником.

«Кредит як загальна форма руху позичкового капіталу, своєю чергою, виступає в конкретних формах, обумовлених функціональною спрямованістю руху цього капіталу, особливостями організації цього руху, специфікою суб'єктів кредитних відносин тощо» [30, с.10]. При цьому, варто відмітити, що єдиного підходу до виокремлення різних форм кредиту на сьогодні немає. За результатами аналізу спеціалізованої літератури здійснено узагальнення класифікаційних ознак поділу різних форм кредитів, яке представлено в таблиці А.2 додатку А. Так, за типом кредитора виділяється такий вид кредиту, як банківський кредит. Згідно закону України «Про банки і банківську діяльність»: «банківський кредит – будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання

боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми» [33].

Першочергово, варто розглянути роль банківського кредиту та його вплив на економіку держави, який уособлюється за такими напрямками:

- вплив банківського кредиту на розвиток та структурний склад видів економічної діяльності, що «сприяння саме тим видам економічної діяльності, які є достатньо рентабельними, щоб відшкодувати вартість кредиту, а такими сьогодні в Україні є лише оптова і роздрібна торгівля, обробна промисловість, сільське господарство, операції з нерухомістю та сільське господарство» [13, с.55];

- сприяння банківського кредиту розвитку діяльності суб'єктів підприємництва, який «в умовах недосконалого й остаточно несформованого фондового ринку вважається одним із важливих джерел поповнення ресурсів суб'єктів підприємницької діяльності як короткострокових, так і особливо довгострокових» [13, с.55];

- сприяння банківського кредиту підвищенню платоспроможності населення та формуванню основ для соціальної стабільності, що реалізується через споживче кредитування та «підтримку програм іпотечного кредитування за двома напрямками: ресурсна підтримка банків та компенсація державою відсотків за іпотечними кредитами молодим сім'ям» [13, с.55];

- вплив банківського кредиту на скорочення витрат обігу, що реалізується через заміну банкнот (готівки) відповідними кредитними документами. «Адже завдяки кредиту скорочуються витрати на виготовлення, випуск в обіг, перевезення, облік, зберігання банкнот. Саме банківський кредит сприяв виникненню таких кредитних документів, як вексель, чек, які частково можуть виконувати функції грошей» [13, с.55].

З метою ефективного функціонування механізму кредитних відносин банків-кредиторів та різних категорій позичальників важливе значення відіграє обов'язковість дотримання принципів при банківському кредитуванні, які є визначеними умовами здійснення самого процесу кредитування на

організаційно-правовій основі. «У юридичній літературі принципи визначають як керівні ідеї, основоположні засади, що безпосередньо впливають із конституційних положень, якими визначено основи правового порядку у сфері господарювання, які ставляться до учасників суспільних відносин із метою гармонійного поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин і державного регулювання макроекономічних процесів» [4, с. 578]. Варто відмітити, що банківське кредитування регламентується багатьма законодавчими актами (Цивільним кодексом України [35], Господарським кодексом України [32], законом України «Про банки і банківську діяльність» [33] та ін.), однак, «закріплення обов'язку банків і суб'єктів господарювання дотримуватись принципів кредитування та забезпечення виконання цього обов'язку з можливістю застосування до банків та суб'єктів господарювання – позичальників – примусових заходів впливу без законодавчого визначення поняття, переліку, змісту, структури відповідних принципів не можна визнати належним регулюванням кредитних відносин у сфері господарювання» [24, с. 173]. Тому, узагальнимо підходи до конкретизації принципів банківського кредитування. Так, до принципів банківського кредитування відносять (рисунок 1.2):

1) платності, який передбачає те, що кредит надається із умовою певної оплатності, яка діє протягом усього строку здійснення кредитної операції. Варто відмітити, що «основними чинниками, які сучасні комерційні банки враховують при встановленні плати за кредит є, зокрема, такі:

- облікова ставка Національного банку України;
- середня відсоткова ставка за міжбанківським кредитом, тобто за коштами, що купуються в інших комерційних банках для здійснення активних операцій даним комерційним банком;
- середня відсоткова ставка, яка сплачується банком за залучені на депозити кошти;

- ступінь ризику, яким обтяжений комерційний банк, залежно від строку, на який надається кредит, від виду й типу кредиту та від виду забезпечення;

- структура кредитних ресурсів банку (чим вищою є частка залучених коштів, тим дорожчим має бути кредит);

- попит на кредит (чим менший попит, тим дешевшим буде кредит);

- стабільність грошового обігу в країні (чим вищі темпи інфляції, тим дорожчою буде плата за кредит, тобто у банку зростає ступінь ризику втрати своїх ресурсів через знецінення грошей)» [5, с. 206];

2) цільового характеру (цілеспрямованості), що полягає «в тому, що кредитні грошові кошти повинні використовуватися на досягнення цілей, що зазначені у договорах, що опосередковують кредитні відносини, а також відповідно до зазначених видів статутної діяльності суб'єкта господарювання, які відповідають положенням КВЕД ДК 009:2010 [24, с. 175];

3) строковості, який полягає у тому, що банком-кредитором надаються позикові кошти позичальнику на чітко визначений строк;

4) поверненості, що передбачає обов'язковість повернення позичальником наданого йому кредитором кредиту після закінчення терміну його надання в повному обсязі;

5) забезпеченості, який «застосовується з метою захисту інтересів банку та недопущення збитків від неповернення боргу внаслідок неплатоспроможності позичальника» [3, с. 25], та, який визначений Господарським кодексом України і передбачає те, що «банк надає кредит позичальникові за наявності гарантії платоспроможного суб'єкта господарювання чи поручительства іншого банку, під заставу належного позичальникові майна, під інші гарантії, прийняті у банківській практиці» [32];

б) диференційованості, який передбачає «зважений підхід із боку банку до різних категорій потенційних позичальників. Диференціація кредитування здійснюється на основі аналізу кредитоспроможності потенційних боржників, характеру їхнього забезпечення, прибутковості вкладень у тих чи інших

позичальників, тривалості використання кредитних ресурсів останніми тощо» [17, с. 325];

7) резервності, що реалізується при врахуванні вимог центробанку країни (Національного банку України) що обов'язковості формування резервів під забезпечення кредитних операцій банківських установ.

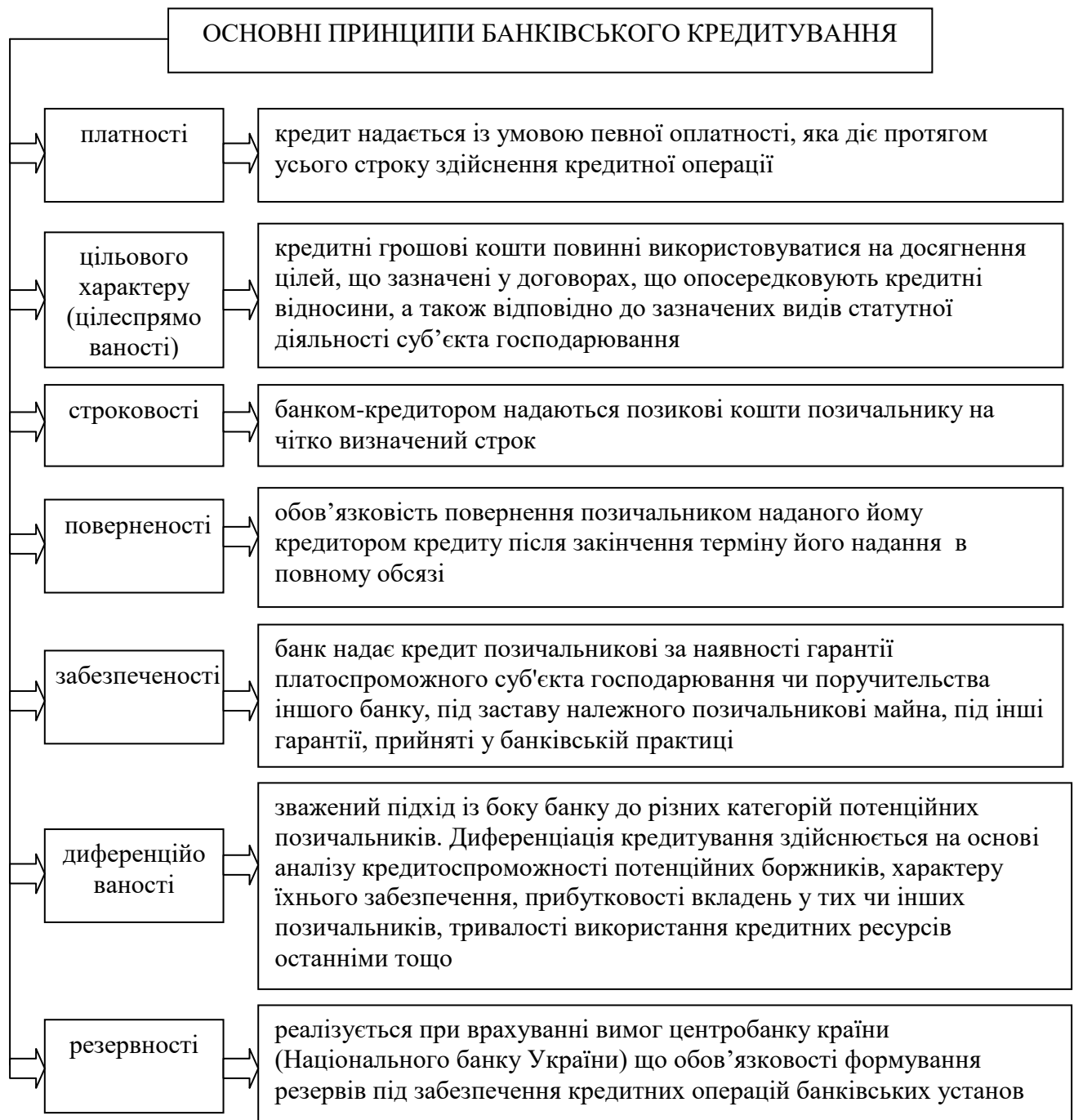


Рисунок 1.2 – Основні принципи банківського кредитування

Сформовано за даними [24; 3; 5; 32; 17]

Відмітимо, що «нині принципово змінився підхід банків до організації кредитних відносин, відбувся перехід від пооб'єктного кредитування до кредитування суб'єкта, тобто кредитування юридичної або фізичної особи. Змінився підхід до уніфікації методів кредитування клієнтів незалежно від їхнього галузевого підпорядкування та форм власності. Зараз кредити приймають участь в процесі приватизації державних організацій та управлінні державним боргом. Склалась система багатоваріантного кредитування, коли позичальники і банки, користуючись своїм правом, приймають найбільш прийнятну для них форму: як кредити, що постійно знаходяться в обігу позичальника, так і разові виплати, що покривають тимчасовий розрив у платіжному обігу» [23, с. 68]. Тому, різні банківські установи (АТ «КБ «ПриватБанк», АТ «Райффайзен» та ін.) розробляють і свої додаткові принципи кредитування, які уточнюють та посилюють відповідальність сторін кредитної угоди. Такими принципами є (деталізація цих принципів наведена на рисунку Б.1 додатку Б):

- зосередженість на клієнтах;
- якість;
- баланс між ризиком та прибутком;
- економічна ефективність;
- індивідуальна відповідальність;
- дотримання цінностей;
- дотримання фундаментальних правил фінансування клієнтів.

Таким чином, системне застосування банківськими установами основних та додаткових принципів банківського кредитування забезпечує належне врахування інтересів як банків-кредиторів, так і позичальників (населення, підприємств і держави).

## 1.2 Банківське кредитування корпоративних клієнтів: особливості та етапність здійснення

Банківське кредитування суб'єктів господарювання відіграє ключову роль у стимулюванні відтворювальних процесів в економіці країни, оскільки на сьогодні залишається основним джерелом грошового капіталу юридичних осіб для забезпечення їх господарської діяльності, незалежно від форми власності та виду діяльності та незважаючи на те, що кризові явища у фінансовому секторі країни ще не подолані. Відповідно до такого принципу банківського кредитування, як принцип диверсифікації, банки здійснюють поділ своїх клієнтів за певними критеріями. І, першочергово, клієнти банку – потенційні позичальники – поділяються на клієнтів – фізичних осіб та клієнтів юридичних осіб. Саме юридичні особи і є отримувачами послуг з корпоративного кредитування.

Що ж розуміють під поняттям «юридична особа»? Згідно Цивільного кодексу України, «юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» [34] порядку» [35], яка «може бути створена шляхом об'єднання осіб та (або) майна» [35]. При цьому, як було зазначено, банківські установи поділяють своїх клієнтів на фізичних та юридичних осіб, однак, при цьому, юридичні особи уособлюються у клієнтах, що називаються корпоративними клієнтами. Саме від слова «корпорація» банки і виокремлюють саме таку назву для клієнтів – юридичних осіб. Саме у «Класифікації інституційних секторів економіки України» дається такий термін, як «корпорація», що є узагальнюючим терміном для всіх організацій, метою діяльності яких є отримання прибутку. Отже, «корпорації – це інституційні одиниці, що створені спеціально з метою ринкового виробництва товарів та послуг і є джерелом прибутку чи іншої фінансової вигоди для своїх власників» [14]. Усі корпорації поділяються на (рисунок 1.3):



Рисунок 1.3 – Склад корпорацій за Класифікацією інституційних секторів економіки України

Сформовано за даними [14]



1) нефінансові корпорації, що є переважно виробниками товарів та послуг, включають:

- «квазікорпорації, що є унітарними підприємствами, які «створюються одним засновником (власником), а в усьому іншому не відрізняються від корпорацій» [14];

- некомерційні організації, що є юридичними особами, які «створені у формі непідприємницьких товариств або організацій, діяльність яких спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без одержання прибутку для його подальшого розподілу між учасниками» [14];

2) фінансові корпорації, які є надавачами фінансових послуг (в т.ч. послуг у сфері страхування та послуг у системі накопичувального пенсійного забезпечення) іншим інституційним одиницям. До фінансових корпорацій відносяться:

- «Національний банк України;

- корпорації, що приймають депозити (банки; кредитні спілки; інші фінансові корпорації, що приймають депозити або випускають близькі аналоги депозитів);

- фонди грошового ринку (інститути спільного інвестування (корпоративні або пайові фонди));

- інвестиційні фонди, крім фондів грошового ринку;

- інші фінансові посередники, крім страхових корпорацій та пенсійних фондів;

- допоміжні фінансові корпорації;

- кептивні фінансові корпорації;

- страхові корпорації;

- пенсійні фонди» [14].

Відмітимо, що автономія банківських установ дозволяє їм самостійно ранжувати своїх клієнтів щодо віднесення їх до корпоративних, тобто не всі корпорації можуть отримати можливість долучитись до програм кредитування того чи іншого банку як корпоративний клієнт. Так, до прикладу, АТ

«Кредобанк» визначає корпоративних клієнтів за таким переліком: «підприємства, які здійснюють господарську діяльність з річним чистим доходом від 100 млн. грн; страхові компанії; нерезиденти; бюджетні установи» [26].

В умовах світової інтеграції та глобалізації жодна національна економіка не може нормально функціонувати без розвиненого та сильного корпоративного сектору. Завдяки корпораціям можна створювати та впроваджувати інновації, необхідні для сталого економічного розвитку та успішного антикризового управління. Для цього, з метою забезпечення платоспроможності, прибутковості та фінансової стабільності, корпорації мають володіти достатніми активами, основним та оборотним капіталами. Досягнення цієї мети уможлиблюється як власними ресурсами, так і залученням за потреби зовнішніх джерел, основним з яких є банківський кредит. Варто зауважити, що «сучасне кредитування корпоративних клієнтів комерційними банками України перебуває під впливом процесів фінансової глобалізації, яким притаманні високі ризики та асиметрія інформації, котра характеризується відсутністю повноти і достовірності, необхідної для оцінки кредитоспроможності позичальників, інформації про чинники, що впливають на діяльність підприємств різних секторів економіки, недосконалістю фінансово-кредитних інструментів» [20, с.665].

Сьогодні банки надають корпоративним клієнтам багато банківських послуг, які мають певні свої особливості, що вирізняють такі послуги для цих клієнтів зпоміж банківських послуг, які надаються іншим клієнтам. Загалом банківські послуги корпоративним клієнтам мають двоякий вплив: першочергово вплив на підвищення довіри корпорацій до конкретного банку та банківської системи загалом; опосередкований вплив на стан банківської системи країни. Тому до банківських послуг, що надаються корпоративним клієнтам, є посилена увага з боку регулятора – Національного банку України, тобто ці послуги мають значне державне регулювання.

Ще однією особливістю банківських послуг, що надаються корпоративним клієнтам, є те, що ці клієнти використовують, зазвичай, одразу комплекс (певну сукупність) послуг банку. «Крім цього, самі банки надзвичайно зацікавлені в так званих перехресних продажах (англ. – Cross-selling), тобто в продажах додаткових банківських послуг клієнту, який вже використовує основну послугу. Саме додаткові перехресні продажі дають банкам змогу не тільки збільшувати прибуток, але й утримувати корпоративних клієнтів від переходу на обслуговування в інший банк» [2, с.23]. Водночас, зауважимо, що банківські послуги корпоративним клієнтам також мають рису індивідуальності, що розкривається під час втілення послуги для конкретного такого клієнта через специфічні його потреби, задовольняючи які, банк може відступити від стандартів її надання, щоб не втратити корпоративного клієнта.

Ще однією особливістю банківських послуг для корпоративних клієнтів є те, що ці послуги «мають ознаки «товарів досвіду» і «товарів довіри». Тобто корпоративний клієнт часто може дізнатися про весь технічний бік послуги банку тільки вже в процесі її отримання (наприклад, факторингові операції). З іншого боку, тільки після придбання послуги корпоративний клієнт може оцінити її на відповідність своїм попереднім уявленням або поведінку банку під час її надання (наприклад, структуроване фінансування)» [2, с.23]. Не останнє місце у особливостях надання банками послуг корпоративним клієнтам займає місце вагома, так звана, переговорна сила цих клієнтів, що відображає певний можливий вплив корпоративного клієнта на банк при конкретизації умов отримання від банку банківської послуги. Ця особливість найбільше проявляється під час індивідуальних переговорів корпоративного клієнта з банком щодо визначення остаточної ціни на банківську послугу.

Звичайно, для банківських послуг корпоративним клієнтам притаманні й загальні особливості, що відповідають усім клієнтам банківських установ. На основі налізу спеціалізованої літератури [2; 6; 29] можна зазначити, що такими загальними особливостями є:

- абстрактність (невидимість і складність для сприйняття; не піддається безпосередньому втіленню);
- неможливість бути збереженими;
- невіддільність послуги від її джерела;
- мінливість якості банківської послуги;
- довгостроковість відносин купівлі-продажу;
- зв'язок з грошима;
- мінливість якості банківської послуги;
- договірний характер послуги;
- нерозривність процесів надання та споживання.

Узагальнено загальні та специфічні особливості банківських послуг, що надаються банківськими установами наведено на рисунку 1.4.

Отже, в сучасних умовах розвитку економіки, переважна частка вітчизняних банків виокремлює левову частку своїх ресурсів на кредитування саме корпоративних клієнтів, що відмічається позитивними наслідками. «З одного боку, банк отримує прибуток, що і є головною метою проведення активних операцій, а з іншого – банківські кредити дають змогу корпоративним клієнтам подолати обмеженість власного капіталу, сприяють розвитку підприємств, упровадженню нових технологій, зростанню кількості робочих місць тощо» [20, с.666].

При цьому, банки в своїй кредитній діяльності максимізують спектр банківського обслуговування, який вони можуть запропонувати корпоративним клієнтам, а саме: розрахунково-касові і документарні операції, депозитні програми, програми кредитування на основі внутрішньобанківських ресурсів та/або міжнародних банків, кредитних фондів (організацій).

На умови, сам процес та на розвиток кредитування корпоративних клієнтів банківськими установами впливають різні чинники, які можна поділити за їх впливом на (таблиця 1.1):



Рисунок 1.4 – Загальні та специфічні особливості банківських послуг для корпоративних клієнтів

Складено за даними [2; 6; 29]

1) екзогенні чинники, які «позитивно або негативно впливають на виконання кредитних зобов'язань позичальником і не піддаються контролю з боку банківської установи» [20, с.667];

2) ендогенні чинники, які «позитивно або негативно впливають на виконання кредитних зобов'язань позичальником і не піддаються контролю з боку банківської установи» [20, с.667]. Ці чинники поділяють на:

- ті, що залежать від банку (надавача банківського кредиту);
- ті, що залежать від корпорації (клієнта-позичальник).

Таблиця 1.1 – Чинники впливу на умови, процес та розвиток банківського кредитування корпоративних клієнтів

ЕНДОГЕННІ	ЕКЗОГЕННІ
<p><b>Банківські:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• кредитна політика банку;</li> <li>• рівень досвіду працівників банку;</li> <li>• кредитування пов'язаних з банком осіб (інсайдерів) на пільгових умовах;</li> <li>• достовірність аналізу кредитної інформації та документації;</li> <li>• вірність структурування кредиту;</li> <li>• достатність інформації про позичальника;</li> <li>• зацікавленість банку у наданні кредиту підприємству;</li> <li>• належний контроль та ефективність ризик-менеджменту.</li> </ul>	<p><b>Глобалізаційні;</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• кредитна експансія іноземного капіталу;</li> <li>• поява нових видів кредитних послуг;</li> <li>• асиметрія кредитної інформації;</li> <li>• розкриття інсайдерської інформації;</li> <li>• невизначеність фінансового ринку;</li> <li>• зростання залежності вітчизняних банків від зовнішнього фінансування;</li> <li>• рівень прозорості інформації;</li> <li>• вплив міжнародних фінансових інститутів.</li> </ul>
<p><b>Позичальників:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• рівень менеджменту підприємства-клієнта;</li> <li>• ефективність плану реалізації кредитного проекту;</li> <li>• бажання позичальника повернути кредит;</li> <li>• досвід у веденні бізнесу;</li> <li>• фінансовий стан підприємства-позичальника;</li> <li>• достатність інформації про кредитора;</li> <li>• ефективність проведення фінансового контролю на підприємстві;</li> <li>• форс-мажорні обставини.</li> </ul>	<p><b>Зовнішнього регулятора:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• зміни в законодавстві;</li> <li>• зміни облікової ставки;</li> <li>• зміна норми резервування;</li> <li>• зміна ставки рефінансування;</li> <li>• введення програм пріоритетного та пільгового кредитування;</li> <li>• зміни системи оподаткування корпоративного бізнесу.</li> </ul> <p><b>Екстрені:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• війни, епідемії, стихійні лиха;</li> <li>• різноманітні види криз;</li> <li>• загальноекономічна ситуація в країні;</li> <li>• стан розвитку галузі підприємства.</li> </ul>

Джерело [20, с.667]

Кредитування корпоративних здійснюється банківськими установами за певними стадіями та етапами, При цьому, кожна стадія та «кожний з етапів самостійно задовольняє рішення локального завдання, а всі етапи разом допомагають в досягненні головної мети позичкових операцій – їх прибутковість та надійність для банку» [7, с.115]. Аналіз різних точок зору учених-економістів [6; 7] на послідовність процесу кредитування корпоративних клієнтів дозволив виокремити такі стадії та етапи цього процесу (рисунок В.1 додатку В):

а) попередня стадія, що передбачає такі етапи:

1) формування портфеля кредитних заявок, що включає:

- подання заявки клієнтом на одержання кредиту;
- оформлення заявки банком на одержання кредиту корпоративним клієнтом;

2) проведення переговорів з корпоративним клієнтом – потенційним позичальником;

3) надання корпоративним клієнтом – потенційним позичальником пакету, визначених банком, документів необхідних для отримання кредиту;

б) підготовча стадія, що передбачає такі етапи:

1) оцінювання кредитоспроможності корпоративного клієнта – потенційного позичальника та віднесення його до відповідного класу позичальників за рейтингом надійності, що визначений банком;

2) експертиза кредитного проекту щодо його прибутковості та своєчасного погашення позичальником кредиту разом із відсотками за ним;

3) визначення порядку забезпечення кредиту (гарантій його повернення);

4) здійснення структуризації кредиту:

- вид кредиту;
- сума кредиту;
- ціна кредиту;
- спосіб видачі кредиту;

- строк кредиту;
- спосіб погашення кредиту;
- забезпечення кредиту;
- інші умови кредиту;

в) основна стадія, що передбачає такі етапи:

- 1) прийняття рішення про надання кредиту;
- 2) формування кредитної справи, що включає:

- розробку умов кредитного договору;
- підписання кредитного договору;
- оформлення та підписання договорів забезпечення кредиту (договорів

застави);

- 3) надання кредиту, що включає:

- вибір варіанта надання кредиту;
- оформлення розпорядження про відкриття кредитного рахунку;

г) заключна стадія, що передбачає такі етапи:

- 1) супроводження кредиту, що включає:

- контроль за дотриманням принципів кредитування;
- виявлення проблемності кредиту та розробка заходів щодо ліквідації

заборгованості;

- контроль кредитного ризику тощо;

- 2) повернення кредиту і оплата відсотків за кредитом.

Таким чином, можна узагальнити, що кредитування корпоративних клієнтів відіграє важливу роль як для банків-кредиторів, так і для корпорацій-позичальників. Адже, гармонізація інтересів банків та корпоративних клієнтів підвищує можливості зростання ефективності функціонування реального та фінансового секторів, учасниками яких є ці корпоративні клієнти.



## 2 Аналітично-практичні засади банківського кредитування корпоративних клієнтів на кредитному ринку України

### 2.1 Аналіз стану корпоративного кредитування банками України за різними його напрямками у 2018-2022 роках

Розвиток економіки країни невід’ємно залежить від обсягів та умов банківського кредитування реального сектору економіки. Варто зауважити, що розвиток корпоративного кредитування в Україні пройшов певні етапи, які можна охарактеризувати наступним чином:

- перший етап (1991-2002 роки) – етап зародження та становлення корпоративного кредитування. На цьому етапі було створено банківську систему країни, розроблено та ухвалено основні закони, що стосуються банківської діяльності. Було створено нормативно-правову базу для здійснення та регулювання кредитних відносин і нагляду за фінансовими установами. У цей період були прийняті Положення про кредитування 1995 року та Закон «Про оподаткування прибутку підприємств», які мали значний вплив на розвиток кредитної діяльності банків, особливо корпоративного кредитування;

- другий етап (2002-2008 роки) – етап піднесення та розвитку корпоративного кредитування під впливом глобалізаційних процесів. Внаслідок поступового усунення економічних бар'єрів та відсутності чіткого і своєчасного регулювання з боку держави, у 2002 році іноземні банки почали входити у вітчизняний банківський сектор зі значним обсягом кредитних ресурсів. Водночас відбулося значне збільшення продуктів та послуг, що надаються вітчизняними банками, та посилення конкуренції між ними на кредитному ринку. Обсяги кредитів, наданих корпоративним клієнтам, також почали суттєво зростати;

- третій етап (2009-2010 роки) – кризовий етап. Внаслідок світової фінансово-економічної кризи наповнення внутрішнього кредитного ринку дешевими зовнішніми кредитними ресурсами стало головною проблемою для всієї банківської системи. Оскільки іноземні материнські банки, зіткнувшись з нестачею коштів, почали накопичувати і виводити свій капітал, почався масовий відтік зіткнувшись з нестачею коштів, почали накопичувати і виводити свої капітали, почався масовий відтік іноземного капіталу з вітчизняного банківського сектору. Як наслідок, криза, що поширилася в банківському секторі, призвела до кризи в економіці. Компанії, тобто корпоративні клієнти банків, які в основному потребували поповнення обігових коштів, зіткнулися з величезним дефіцитом, що призвело до ще більш гострої кризи в реальному секторі економіки;

- четвертий етап (2011–2022 роки) – посткризовий етап. На цьому етапі розпочалося поступове відновлення корпоративного кредитування та поступовий перехід кредитного циклу від кредитного циклу від фази кредитної стагнації до фази кредитного пожвавлення. Поведінка всіх учасників кредитного ринку є дуже обережною, оскільки рівень кредитного ризику все ще залишається занадто високим. Як наслідок, корпорації не отримують необхідного обсягу обігових коштів, що стримує розвиток реального сектору та вихід з кризи;

- п'ятий етап (2022 р – по теперішній час) – етап воєнного стану в Україні. Прийнятий у березні 2022 року Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період воєнного стану», регламентував певні послаблення щодо кредитних зобов'язань. Так, у період воєнного стану кредитодавець не несе відповідальності за несвоєчасну сплату кредиту, а банк не має права нараховувати штрафні санкції або пеню. Будь-які штрафи, пені тощо, нараховані банком за несвоєчасне погашення кредиту,

починаючи з 24 лютого 2022 року, скасовуються банком. У разі несвоєчасного погашення кредиту процентна ставка не збільшується.

Таким чином, можна стверджувати, що кредитна взаємодія між банками та підприємствами завжди була важелем розвитку виробництва та активізації господарської діяльності. Адже, банківські кредити є інструментом підтримки безперервності кругообігу активів підприємства та обслуговування процесу реалізації товарів. Сучасний кредитний ринок характеризується обмеженою пропозицією на ринку капіталу України. Динаміка кредитування банківськими установами їх клієнтів наведена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Динаміка наданих банківськими установами кредитів в 2018-2022 роках

Показники	Роки									
	2018		2019		2020		2021		2022	
	Млн грн	Питома вага, %	Млн грн	Питома вага, %	Млн грн	Питома вага, %	Млн грн	Питома вага, %	Млн грн	Питома вага, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Кредити надані клієнтам	1118860	100	1033430	100	960597	100	1065347	100	1036213	100
Відхилення від попереднього року										
Млн грн	*	*	-85430	0	-72833	0	+104750	0	-29134	0
Приріст (спад), %	*	*	-7,64	0	-7,05	0	+10,90	0	-2,73	0
Відхилення від 2018 р.										
Млн грн	*	*	-85430	0	-158263	0	-53513	0	-82647	0
Приріст (спад), %	*	*	-7,64	0	-14,15	0	-4,78	0	-7,39	0
кредити, що надані органам державної влади	2865	0,26	4724	0,46	11641	1,21	26973	2,53	24809	2,39
Відхилення від попереднього року										
Млн грн	*	*	+1859	+0,20	+6917	+0,75	+15332	+1,32	-2164	-0,14
Приріст (спад), %	*	*	+64,89	+78,52	+146,42	+165,11	+131,71	+108,92	-8,02	-5,44
Відхилення від 2018 р.										
Млн грн	*	*	+1859	+0,20	+6917	+0,75	+15332	+1,32	-2164	-0,14
Приріст (спад), %	*	*	+64,89	+78,52	+146,42	+165,11	+131,71	+108,92	-8,02	-5,44

Кінець таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
кредити, що надані суб'єктам господарювання	919071	82,14	821936	79,53	749335	78,01	795513	74,67	801413	77,34
Відхилення від попереднього року										
Млн грн	*	*	-97135	-2,61	-72601	-1,53	46178	-3,34	+5900	+2,67
Приріст (спад), %	*	*	-10,57	-3,18	-8,83	-1,92	+6,16	-4,28	+0,74	+3,57
Відхилення від 2018 р.										
Млн грн	*	*	-97135	-2,61	-169736	-4,14	-123558	-7,47	-117658	-4,80
Приріст (спад), %	*	*	-10,57	-3,18	-18,47	-5,04	-13,44	-9,10	-12,80	-5,85
кредити, що надані фізичним особам	196859	17,59	206737	20,00	199561	20,77	242633	22,78	209943	20,26
Відхилення від попереднього року										
Млн грн	*	*	+9878	+2,41	-7176	0,77	+43072	+2,0	-32690	-2,51
Приріст (спад), %	*	*	+5,02	+13,70	-3,47	+3,85	+21,58	+9,63	-13,47	-11,04
Відхилення від 2018 р.										
Млн грн	*	*	+9878	+2,41	+2702	+3,18	+45774	+5,18	+13084	+2,67
Приріст (спад), %	*	*	+5,02	+13,7	+1,37	+18,07	+23,25	+29,44	+6,65	+15,15
кредити, надані небанківським фінансовим установам	66	0,006	33	0,003	60	0,006	228	0,021	48	0,005
Відхилення від попереднього року										
Млн грн	*	*	-33	0	+27	0	+168	+0,02	-180	-0,02
Приріст (спад), %	*	*	-50,0	-45,87	+81,82	+95,60	+280,0	+242,64	-78,95	-78,34
Відхилення від 2018 р.										
Млн грн	*	*	-33	0	-6	0	+162	+0,02	-18	0
Приріст (спад), %	*	*	-50,00	-45,87	-9,09	+5,89	+245,45	+262,81	-27,27	-21,47

Розраховано за даними [25]

Дані таблиці 2.1 свідчать про те, що кредитний портфель банків України за 2018-2022 роки мав спадну тенденцію щодо його обсягу. Так, він скоротився від 1118860 млн грн до 1036213 млн грн, тобто скоротився на 82647 млн грн (на 7,39%). При цьому, відмічається зріст цього показника у 2021 році – році, що передусє початку війни росії проти України порівняно із 2020 роком, який склав 104750 млн грн (10,90%).

З даних таблиці 2.1 видно, що у 2018-2022 роках переважну частку у кредитному портфелі банків України займають саме кредити надані суб'єктам господарювання, тобто корпоративним клієнтам. Так, найбільша частка корпоративного кредитування, яка становила 82,14%, відмічається у 2018 році. За 2018-2022 роки корпоративне кредитування зменшилось на 117658 млн грн (на 12,8%), а його частка у загальній величині наданих банками кредитів їх клієнтам зменшилась на 4,8 п.п. (на 5,85%). Позитивним можна визнати динаміку зростання обсягу наданих кредитів корпоративним клієнтам протягом 2022 року (зростання 5900 млн грн (на 2,67%)), незважаючи на запроваджений воєнний стан та суттєві проблеми у більшості підприємств забезпечити повернення кредитних ресурсів та сплати відсотків за ними. Структура наданих кредитів клієнтам вітчизняними банками станом на 01.01.2023 року представлена на рисунку 2.1.

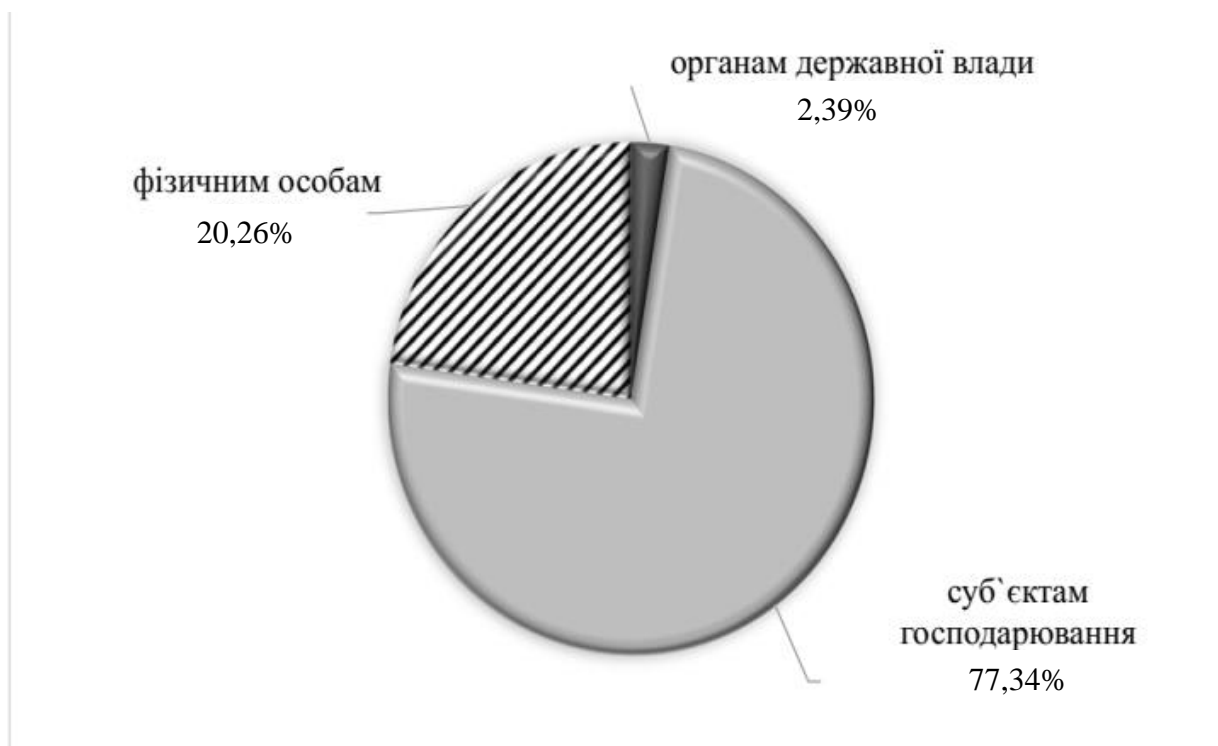


Рисунок 2.1 – Структура наданих кредитів клієнтам банками України станом на 01.01.2023 року

Складено за даними [25]

Відзначається позитивне зростання корпоративних кредитів протягом 2022 року (на 5900 млн грн (на 2,67%)) є позитивним, незважаючи на воєнний стан та значні проблеми більшості підприємств із забезпеченням повернення кредитів та сплати відсотків. Дані НБУ свідчать, що за період з 2018 року по 2022 рік значного скорочення набули резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках), розмір яких на 01.01.2019 року становив 556445 млн грн, на 01.01.2020 року вів зріс до 492229 млн грн, на 01.01.2021 року зменшення продовжувалось і резерви становили 388477 млн грн, на 01.01.2022 року їх розмір зменшився до 308349 млн грн, а на 01.01.2023 року він трохи зріс у порівнянні із попереднім роком і склав 369299 млн грн [25]. Отже, загальний розмір зменшення резервів за активними операціями за 2018-2022 роки зменшився на 187146 млн грн (на 33,63%).

Варто також зазначити, що банківська система України протягом аналізованого періоду демонструвала стійку тенденцію до зниження обсягу та частки непрацюючих кредитів корпоративному сектору: у 2018-2022 роках їх обсяг зменшився з майже 535,8 млрд грн до майже 301,7 млрд грн, а темп падіння склав 43,7%. Водночас ми бачимо, що частка непрацюючих кредитів також зменшилася: з 55,8% на початку 2019 року до лише 36,1% на початку 2023 року. Однак, у 2022 році обсяг непрацюючих кредитів збільшився на 29751 млн грн, або на 9,9%. Частка непрацюючих кредитів у корпоративному секторі станом на 01 січня 2023 року становила 37,5%. Динаміка наданих корпоративним клієнтам кредитів та непрацюючих кредитів в Україні на 01.01.2019-01.01.2023 рр. представлена на рисунку 2.2.

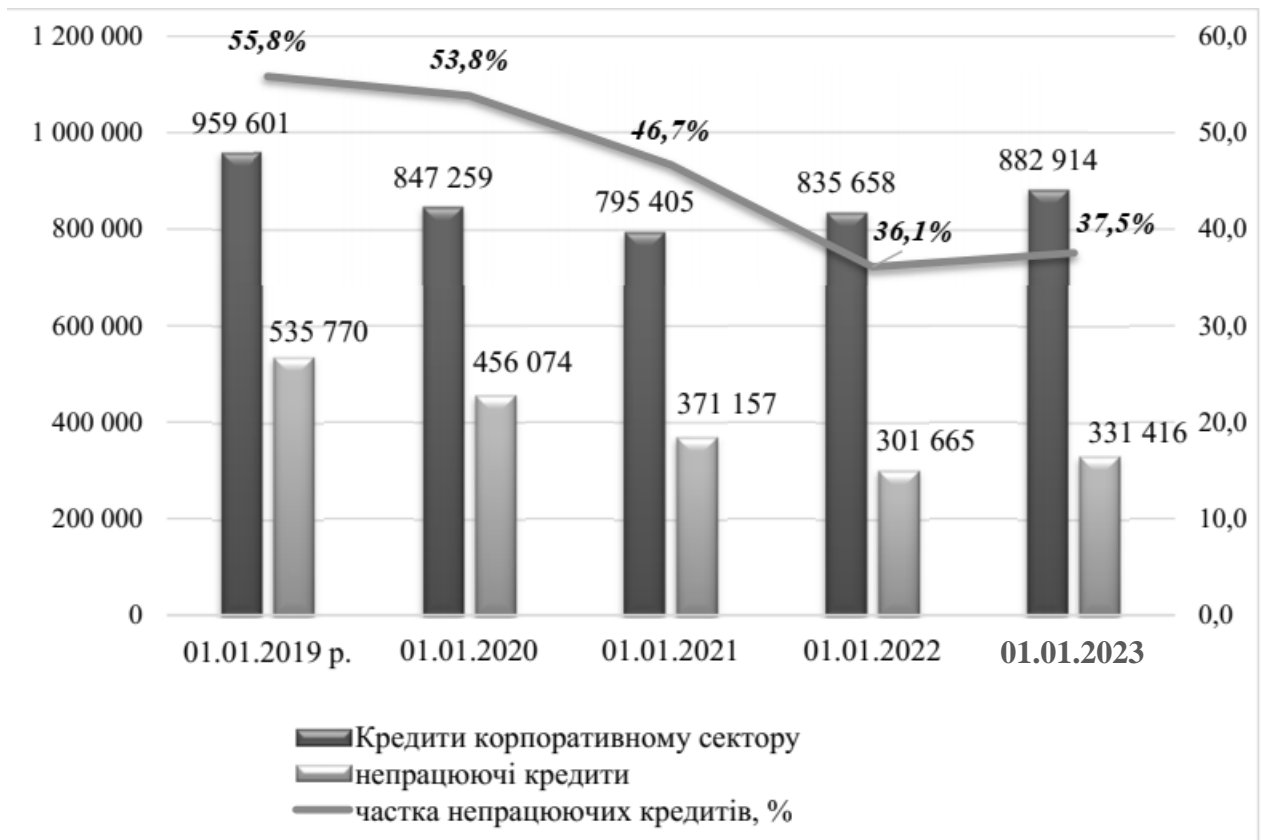


Рисунок 2.2 – Динаміка наданих корпоративним клієнтам кредитів та непрацюючих кредитів на 01.01.2019-01.01.2023 рр.

Складено за даними [1].

«Розподіл наданих короткострокових банківських кредитів за величиною підприємств відображає переважну орієнтацію на кредитування середніх підприємств: при загальному прирості обсягів банківського короткострокового кредитування за період 2019–2021 рр. всього на 1,2% сума наданих кредитів середнім підприємствам збільшилася на 16,1%, водночас наданих малим – скоротилася на 4,5% та великим – аж на 9,4%. Аналогічна динаміка характерна для показника середня величина наданих короткострокових кредитів на одне підприємство: для середніх підприємств їхня сума зросла з 9277,7 млн грн до 10923,6 млн грн в середньому (або на 17,7%), для великих – їхня сума зменшилася з 302886,5 млн грн до 233123,3 млн грн (на 23%) та малих – із 379,3 млн грн до 371,1 млн грн (на 1,9%)» [1].

В таблиці 2.2 наведено дані щодо частки короткострокових кредитів банків у поточних зобов'язаннях нефінансових корпорацій та частки

короткострокових кредитів банків у капіталі нефінансових корпорацій у 2018-2022 роках.

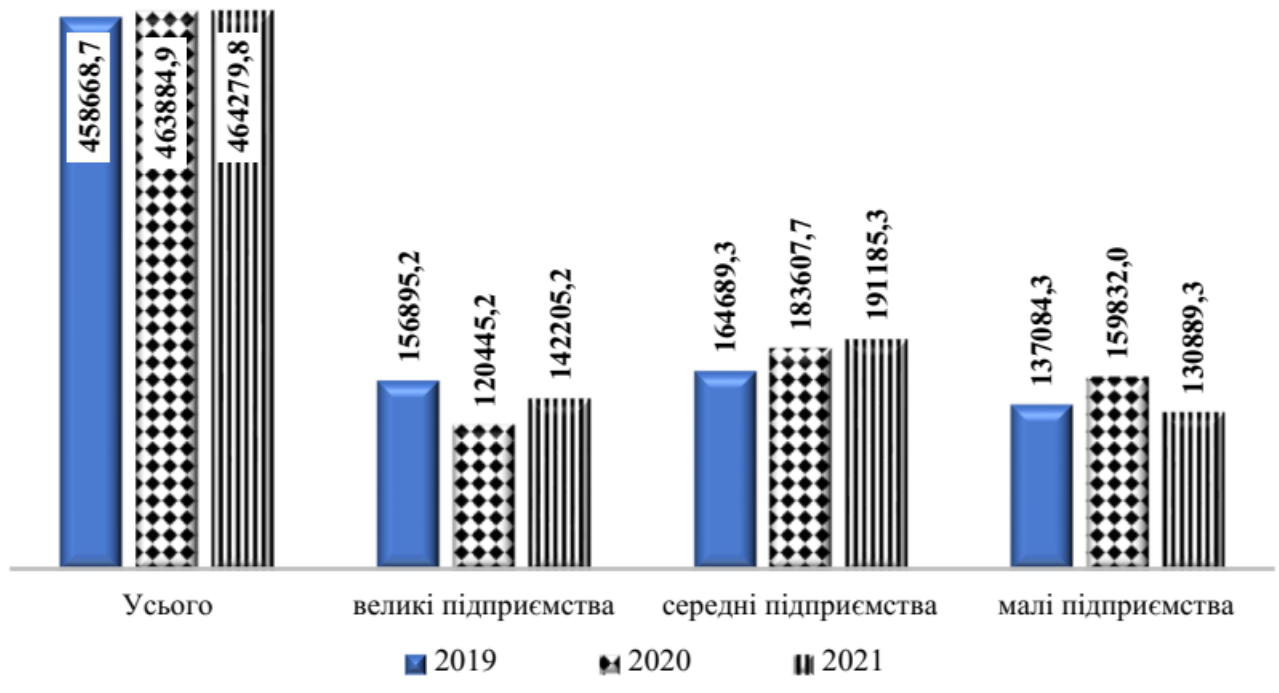
Таблиця 2.2 – Частки короткострокових кредитів банків у поточних зобов'язаннях нефінансових корпорацій та частки короткострокових кредитів банків у капіталі нефінансових корпорацій у 2018-2022 роках

Роки	Частка короткострокових кредитів банків у поточних зобов'язаннях, усього	У т.ч. підприємства:			Частка короткострокових кредитів банків у капіталі, усього	У т.ч. підприємства:		
		великі	середні	малі		великі	середні	малі
2020	17,7	40,1	17,2	11,0	4,0	3,5	4,4	4,2
2021	15,4	28,8	16,9	10,5	3,7	2,6	4,3	4,2
2022	14,2	26,2	16,4	8,3	3,3	2,7	3,9	3,3

Розраховано за даними [11]

Галузева структура кредитів залежить від розміру підприємства (великі, середні, малі та мікропідприємства) та виду економічної діяльності. Серед великих підприємств найбільша кількість кредитів надана підприємствам, що займаються оптовою торгівлею, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами (станом на 01.01.2021 сума становила 53,6 млрд грн, а станом на 01.01.2022 сума збільшилася на 5,4 млрд грн (10%) і сягнула майже 59 млрд грн на кінець звітного періоду) (рисунок 2.3). Сектор виробництва харчових продуктів займає друге місце серед усіх наданих кредитів (станом на 01.01.2021 - 25,1 млрд грн, протягом року його обсяг збільшився на 3,5 млрд грн (14,1%) до 28,6 млрд грн). Далі йдуть обсяги кредитів, що надані підприємствам, які здійснюють постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (20,6 млрд грн на початок аналізованого періоду, майже 23 млрд грн на кінець періоду, приріст на 2,4 млрд грн, тобто 11,5%). Серед кредитів, які набані банківськими установами малому бізнесу, найбільші за обсягами кредити (16,8 млрд грн на початок 2021 року та 26,6 млрд грн на початок 2022 року) отримали сільськогосподарські підприємства, підприємства мисливства та надання пов'язаних з ними послуг.





Риснуок 2.3 – Обсяги кредитування нефінансових корпорацій за їх поділом на великі, середні та малі за 2019-2021 роки

На другому місці - сектор оптової торгівлі (15,2 млрд грн та 14,1 млрд грн на початок 2021 та 2022 років відповідно). На третьому місці - постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (11,6 млрд грн та 9,6 млрд грн відповідно).

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процес кредитування корпоративних клієнтів АТ «Райффайзен Банк», який є провідним в Україні банком та найбільшим банком з іноземними інвестиціями в Україні, що пропонує приватним клієнтам максимально повний перелік банківських послуг, зокрема споживче кредитування (у тому числі за спеціальними програмами - товари у розстрочку, автомобілі у кредит), грошові перекази у національній та іноземних валютах з відкриттям і без відкриття рахунку, розміщення коштів на депозитних рахунках, повний набір сучасних платіжних інструментів – пластикові картки міжнародних систем Europay International і Visa International. Тому необхідним є дослідження фінансово-майнового забезпечення діяльності

банку, стану кредитування ним корпоративних клієнтів та перспектив його активізації.

## 2.2 Дослідження особливостей кредитування корпоративних клієнтів АТ «Райффайзен Банк» у 2020-2022 роках та розвиток підходів до оцінювання їх кредитоспроможності

АТ «Райффайзен Банк» за класифікацією НБУ входить до групи «великих» банків, займає високі і стабільні позиції в банківській системі України. При цьому, банк має розгалужену регіональну мережу, що охоплює всі регіони України. Про позитивні тенденції щодо діяльності АТ «Райффайзен Банк» свідчать отримані банком фінансові результати (таблиця 2.3 складена за даними додатку Г). Так, дані таблиці 2.3 свідчать про те, що за 2020-2022 рр. банк успішно здійснював свою діяльність, яка результувалась значними показниками прибутку (у 2020 р. він становив 5797583 тис. грн; у 2021 р. – 4993730 тис. грн; у 2022 р. – 5946963 тис. грн). Зазначимо, що за аналізований період загальна сума доходів банку зростала щороку (у 2021 р. порівняно із 2020 р. доходи зросли на 273941 тис. грн (на 2,46%), а у 2022 р. порівняно із 2021 р. вони зросли на 1273473 тис. грн (на 11,17%). Позитивний вплив на зростання доходів АТ «Райффайзен Банк» спричинило зростання і процентного та комісійного доходу, а також і торговельного результату. Так, у 2022 р. процентний дохід зріс порівняно із 2020 р. на 20381 тис. грн (на 0,2%), а порівняно із 2021 р. – на 488103 тис. грн (на 5,14%). Що ж стосується комісійного доходу, то його зростання у 2022 р. порівняно із 2020 р. становило 1384572 тис. грн (26,12%), а порівняно із 2021 р. він зріс на 1072079 тис. грн (на 19,10%). Зростання торговельного результату банку у 2022 р. порівняно з 2020 р. становило 272888 тис. грн (46,06%), а порівняно з 2021 р. воно склало 150152 тис. грн (21,0%).

Таблиця 2.3 – Динаміка фінансових результатів АТ «Райффайзен Банк» за 2020-2022 роки

Показник	2020 рік, тис. грн	2021 рік, тис. грн	2022 рік, тис. грн	Абсолютне відхилення 2022 року (+,-) у тис. грн від:		Відносне відхилення (приріст/зменшення) 2022 року (+,-) у % від:	
				2020 року	2021 року	2020 року	2021 року
Процентні доходи	9971601	9503879	9991982	+20381	+488103	+0,20	+5,14
Процентні витрати	2798163	2231787	1787822	-1010341	-443965	-36,11	-19,89
Чистий процентний дохід	7173438	7272092	8204160	+1030722	+932068	+14,37	+12,82
Комісійний дохід	5301055	5613548	6685627	+1384572	+1072079	+26,12	+19,10
Комісійні витрати	2415933	2618352	3448436	+1032503	+830084	+42,74	+31,70
Чистий комісійний дохід	2885122	2995196	3237191	+352069	+241995	+12,20	+8,08
Торговий результат	592421	715157	865309	+272888	+150152	+46,06	+21,0
Інші операційні доходи	303030	253592	208240	-94790	-45352	-31,28	-17,88
Інші доходи	171206	163123	157733	-13473	-5390	-7,87	-3,30
Всього доходів	11125219	11399160	12672633	+1547414	+1273473	+13,91	+11,17
Відрахування до резервів	-31760	585486	97659	+129419	+487827	+407,49	+83,32
Адміністративні та інші операційні витрати	5359396	5819945	6628011	+1268615	+808066	+23,67	+13,88
Всього витрат	5327636	6405431	6725670	+1398034	+320239	+26,24	5,0
Прибуток/(збиток) до оподаткування	5797583	4993730	5946963	+149380	+953233	+2,58	+19,09
Витрати на податок на прибуток	1048868	918900	1073624	+24756	+154724	+2,36	+16,84
Прибуток/(збиток) після оподаткування	4748714	4074830	4873339	+124625	+798509	+2,62	+19,60

Розраховано за даними додатку Г.

Аналіз динаміки витрат АТ «Райффайзен Банк» дає змогу відмітити, що у 2020-2022 рр. відбулося зростання загальних витрат банку, яке становило у 2022 р. порівняно з 2020 р. 1398034 тис. грн (26,24%), а порівняно із 2021 р. зростання склало 320239 тис. грн (5,0%). При цьому, процентні витрати у 2022 р. порівняно із 2020 р. зменшились на 1010341 тис. грн (на 36,11%), порівняно з 2021 р. на 443965 тис. грн (на 19,89%). Крім того у 2022 р. відбулося зростання комісійних витрат порівняно із 2020 р. на 1032503 тис. грн (42,74%), порівняно

з 2019 р. на 830084 тис. грн (31,70%). Дані таблиці 2.3 свідчать, що діяльність АТ «А-БАНК» є прибутковою у період з 2018 р. по 2020 р. Варто відзначити, що діяльність АТ «А-БАНК» характеризується різними показниками прибутковості: рентабельністю активів, рентабельністю капіталу, чистою процентною маржею.

Динаміка показників прибутковості діяльності АТ «Райффайзен Банк» за 2020-2022 рр. представлена в таблиці 2.4, яка складена за даними додатку Г.

Таблиця 2.4 – Динаміка показників прибутковості діяльності АТ «Райффайзен Банк» за 2020-2022 роки

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022 року (+,-) у тис. грн від:		Відхилення 2022 року (+,-) у % від:	
				2020 року	2021 року	2020 року	2021 року
Прибуток після оподаткування, тис.грн	5797583	4993730	5946963	+149380	+953233	+2,58	+19,09
Чистий процентний дохід, тис. грн	7173438	7272092	8204160	+1030722	+932068	+14,37	+12,82
Чисті активи, тис. грн	92218260	111547920	131736428	+39518168	+20188508	+42,85	+18,10
Капітал, тис. грн	13015808	12891676	15579500	+2563692	+2687824	+19,70	+20,85
Рентабельність активів,%	6,29	4,48	4,51	-1,77	+0,04	-28,19	+0,84
Рентабельність капіталу,%	44,54	38,74	38,17	-6,37	-0,56	-14,30	-1,46

Розраховано за даними додатку Г.

У 2022 р. значення показника рентабельності капіталу АТ «Райффайзен Банк» мало тенденцію до зменшення, що свідчить про спад ефективності активних операцій, які, своєю чергою, впливають на капітал банку. Так, за роки, які аналізуються, рентабельність капіталу зменшилась на 6,37 п.п. (на 14,30%). Рентабельність активів у 2021 р. порівняно із 2020 р. зменшилась, а от у 2022 р. відбулось певне її зростання Така ситуація відбувається через стрімкіше зростання обсягів капіталу банку, його активів порівняно із зростанням прибутку банку та його чистого процентного доходу.

Діяльність АТ «Райффайзен Банк» здійснюється через ефективне формування ресурсної бази, яка включає як власні кошти банку, так і залучені та запозичені кошти. Саме залучені та запозичені кошти банку формують його зобов'язання, аналіз динаміки яких за 2020-2022 рр. представлено в таблиці 2.5, що складена за даними додатку Д.

Таблиця 2.5 – Аналіз обсягу і структури зобов'язань АТ «Райффайзен Банк» за 2020-2022 роки

Показник	2020 рік, тис. грн	2021 рік, тис. грн	2022 рік, тис. грн	Частка в зобов'язаннях, %			Відхилення 2022 року (+,-) у % від:	
				2020 рік, %	2021 рік, %	2022 рік, %	2020р.	2021р.
Кошти отримані від НБУ	0	3500002	399963	0	3,55	0,34	+399963	-3100039
Кошти банків	193123	238192	196169	0,24	0,24	0,17	+3046	-42023
Кошти клієнтів, в т.ч.	66615719	88163375	107296762	84,11	89,36	92,37	+40681043	+19133387
суб'єктів господарювання і не банківських фін. установ	40231219	53583120	64344649	50,80	54,31	55,39	+24113430	+10761529
фізичних осіб	26257140	34273123	42527303	33,15	34,74	36,61	+16270163	+8254180
Фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток	1215	29245	19570	0,00	0,03	0,02	+18355	-9675
Зобов'язання що до поточного податку на прибуток	252392	234633	272107	0,32	0,24	0,23	+19715	+37474
Відстрочені податкові зобов'язання	109245	121066	84908	0,14	0,12	0,07	-24337	-36158
Резерви за зобов'язаннями	152090	148341	173420	0,19	0,15	0,15	+21330	+25079
Інші фінансові зобов'язання	10891108	5203471	6563785	13,75	5,27	5,65	-4327323	+1360314
Інші зобов'язання	987559	1017918	1150246	1,25	1,03	0,99	+162687	+132328
Усього зобов'язань	79202452	98656244	116156929	100,0	100,0	100,0	+36954477	+17500685

Розраховано за даними додатку Д.

Структура зобов'язань АТ «Райффайзен Банк» демонструє, що найбільшу частку в них займають кошти клієнтів (у 2020 р. вони займали 84,11%, у 2021 р. – 89,36%, у 2022 р. – 92,37%). Кошти клієнтів банку переважно сформовані за рахунок вкладень суб'єктів господарювання і не банківських фінансових установ, які у 2020 р. становили 50,80% всіх зобов'язань, у 2021 р. – 54,31%, у 2022 р. – 55,39%). При цьому, їх величина у 2022 р. порівняно з 2020 р. зростала на 24113430 тис. грн, а порівняно з 2021 р. зросла ще на 10761529 тис. грн, що свідчить про зростання довіри корпоративних клієнтів до АТ «Райффайзен Банк». Діяльності будь-якого банку першочергово забезпечується власним його капіталом. Саме власні кошти АТ «Райффайзен Банк» забезпечують його фінансову стійкість та надають можливості його соціально-економічного розвитку. Аналіз динаміки величини та структури капіталу АТ «Райффайзен Банк» за 2020-2022 роки представлено в таблиці 2.6, яка складена за даними додатку Е.

Таблиця 2.6 – Аналіз обсягу та структури капіталу АТ «Райффайзен Банк» за 2020-2022 роки

Показник	2020 рік, тис.грн	2021 рік, тис.грн	2022 рік, тис.грн	Частка в капіталі, %			Відхилення 2022 року (+,-) у % від:	
				2020 рік, %	2021 рік, %	2022 рік, %	2020р.	2021р.
Статутний капітал	6154516	6154516	6154516	47,28	47,74	39,50	0	0
Емісійні різниці	3033598	3033598	3033598	23,31	23,53	19,47	0	0
Резервні та інші фонди банку	2258859	2732959	4770369	17,35	21,20	30,62	+2511510	+2037410
Резерви переоцінки	1004663	1021117	835048	7,72	7,92	5,36	-169615	-186069
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	564172	-50515	785968	4,33	-0,39	5,04	+221796	+836483
Усього власного капіталу	13015808	12891676	15579500	100,00	100,00	100,00	+2563692	+2687824

Розраховано за даними додатку Е.

За даними таблиці 2.6 видно, що капітал АТ «Райффайзен Банк» мав позитивну тенденцію до зростання. Так, у 2022 р. капітал банку зріс порівняно із 2020 р. на 2563692 тис. грн, порівняно з 2021 р. капітал зріс на 2687824 тис. грн. При цьому, розмір статутного капіталу банку залишався незмінним на рівні 6154516 тис. грн. Емісійні різниці банку залишаються протягом аналізованого періоду незмінними на рівні 3033598 тис. грн. Відзначається як позитивна ситуація у 2020 та 2022 роках щодо наявності у АТ «Райффайзен Банк» нерозподіленого прибутку, який за останній рік зріс на 836483 тис. грн. Функціонування банківської установи, в т.ч. АТ «Райффайзен Банк», та здійснення нею банківських операцій забезпечується відповідним обсягом та складом активів.

Аналіз динаміки обсягу та структури активів АТ «Райффайзен Банк» за 2020-2022 рр. представлено в таблиці 2.7, що складена за даними додатку Ж. Дані таблиці 2.7 свідчать про, що загальна сума активів АТ «Райффайзен Банк» у 2022 р. порівняно із 2020 р. зросла на 38492822 тис. грн (на 40,45%), а порівняно із 2019 р. вона зросла на 20023166 тис. грн (на 17,62%). Переважну частку у структурі активів АТ «Райффайзен Банк» займають кредити та заборгованість клієнтів. Так у 2020 р. кредити та заборгованість клієнтів займали у загальних активах банку 50,31%, у 2021 р. – 40,50%, а у 2022 р. – 51,48%. У самих кредитах і заборгованості клієнтів переважають саме кредити видані фізичним особам (частка у 2020 р. становила 43,73%; у 2021 р. – 35,18%; у 2022 р. – 46,04%), величина яких за аналізований період зросла на 19919230 тис. грн (на 51,8%).

При цьому, в АТ «Райффайзен Банк» в наявності є ліквідні активи, які забезпечують платоспроможність та ліквідність банку. Так, грошові кошти та їх еквіваленти в банку зросли за 2018-2020 рр. на 3196767 тис. грн (на 29,51%). Кошти АТ «Райффайзен Банк» в інших банках також мали тенденцію до зростання. Так, у 2022 р. порівняно із 2020 р. вони зросли на 9884633 тис. грн., а порівняно із 2021 р. ще зросли на 4396170 тис. грн.

Таблиця 2.7 – Аналіз динаміки обсягу та структури активів АТ «Райффайзен Банк» за 2020-2022 роки

Показник	2020 рік, тис. грн	2021 рік, тис. грн	2022 рік, тис. грн	Частка в активах, %			Відхилення 2022 р. (+,-) у % від:	
				2020 рік, %	2021 рік, %	2022 рік, %	2020р.	2021р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Грошові кошти та їх еквіваленти	10832776	13854050	14029543	11,38	12,19	10,50	+3196767	+175493
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	785492	4487840	2810150	0,83	3,95	2,10	+2024658	-1677690
Кошти в інших банках	4401974	9890437	14286607	4,63	8,70	10,69	+9884633	+4396170
Кредити та заборгованість клієнтів, усього	47878523	46014963	68803612	50,31	40,50	51,48	+20925089	+22788649
юридичних осіб	41615852	39976357	61535082	43,73	35,18	46,04	+19919230	+21558725
фізичних осіб	6262672	6038606	7268530	6,58	5,31	5,44	+1005858	+1229924
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	3570498	8051968	6946301	3,75	7,09	5,20	+3375803	-1105667
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	9592306	19704224	13474932	10,08	17,34	10,08	+3882626	-6229292
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	49155	49155	49155	0,05	0,04	0,04	0	0
Інвестиційна нерухомість	83153	87758	94878	0,09	0,08	0,07	+11725	+7120
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	706	706	706	0,00	0,00	0,00	0	0
Відстрочений податковий актив	95085	92959	87664	0,10	0,08	0,07	-7421	-5295
Основні засоби та нематеріальні активи	3769339	4025136	4477788	3,96	3,54	3,35	+708449	+452652



Кінець таблиці 2.7								
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Інші фінансові активи	10987552	5128993	6519992	11,55	4,51	4,88	-4467560	+1390999
Інші активи	171698	159730	155098	0,18	0,14	0,12	-16600	-4632
Чисті активи	92218260	11547920	31736428	96,91	98,17	98,57	+39518168	+20188508
Всього резервів	-2940400	-208037	-1915053	-3,09	-0,18	-1,43	+1025347	-1707016
Усього активів	95158660	13628316	33651482	100,0	100,0	100,0	+38492822	+20023166

Розраховано за даними додатку Ж.

Така тенденція характеризує збільшення додаткових надходжень банку від здійснених ним вкладів в інші фінансові установи. АТ «Райффайзен Банк» є активним кредитором корпоративного сектору. Так, в банку є такі пропозиції для корпоративних клієнтів, як (таблиця 2.8):

- «Кредитна карта Підприємець +» (тарифна модель Кредитна картка для підприємців 2.0);
- «Кредитна картка Fishback Business»;
- Інвестиційний кредит на купівлю авто / обладнання / нерухомості;
- Кредит «Розвиток».

«Кредитна картка Підприємець +» є незамінним помічником для фінансування повсякденних бізнес-витрат підприємця. Кредитний ліміт цієї картки складає 300 тис. грн, вона має 60 днів без сплати % (за безготівковими операціями покупки) і відсоткова ставка - 29,9 % [27].

Послуга надання Кредиту «Кредитна карта Підприємець + (тарифна модель Кредитна картка для підприємців 2.0) \*» надається на умовах Договору банківського обслуговування згідно заяви про надання уредиту та на строк, що передбачений умовами кредитування. Протягом дії договору банківського обслуговування клієнт має право ініціювати розірвання Договору банківського обслуговування, письмово повідомивши про це банк. Розірвання Договору банківського обслуговування за ініціативою клієнта можливе виключно за умов відсутності будь-якої заборгованості клієнта перед банком за кредитом.

Таблиця 2.8 – Кредитні пропозиції АТ «Райффайзен Банк» для корпоративних клієнтів

Вид кредиту	Умови кредитування
«Кредитна карта Підприємець + » (тарифна модель Кредитна картка для підприємців 2.0)	Умови надання: <ul style="list-style-type: none"> <li>- кредитний ліміт цієї картки складає 300 тис. грн;</li> <li>- 60 днів без сплати % (за безготівковими операціями покупки);</li> <li>- відсоткова ставка - 29,9 %</li> </ul>
«Кредитна картка Fishback Business»	Ексклюзивна платіжна картка FISHKA, яка поєднує в собі банківську платіжну картку з відновлювальною кредитною лінією та звичайну картку FISHKA. Кредитний ліміт цієї картки складає 300 тис. грн, вона має 57 днів пільгового періоду і відсоткова ставка за кредитом - 29,9 %
Інвестиційний кредит на купівлю авто / обладнання / нерухомості	Умови надання: <ul style="list-style-type: none"> <li>- термін кредитування від 6 місяців до 60 місяців;</li> <li>- відсоткова ставка 19,5%-22,0%;</li> <li>- максимальний ліміт кредиту 60300 тис. грн;</li> <li>- валюта кредиту гривня;</li> <li>- разова комісія за надання кредиту 0,5%-0,99%;</li> <li>- початковий внесок від 20%;</li> <li>- забезпечення за кредитом: майно, придбане за кредитні кошти або інше ліквідне майно, депозит</li> </ul> <p>комісія за внесення змін до кредитного договору / договору забезпечення за ініціативою клієнта до 100000 євро включно (або еквівалент в іншій валюті) 500 грн; більше 100 000 євро (або еквівалент в іншій валюті) 1000 грн; комісія за надання довідки про наявність кредиту 150 грн; комісія за дострокове розірвання кредитного договору 0 грн</p>
Кредит «Розвиток»	Видається на: <ul style="list-style-type: none"> <li>- «придбання нового та того, що був в експлуатації легкового та вантажного автотранспорту;</li> <li>- придбання нової та що була в експлуатації мобільної сільськогосподарської техніки: комбайнів, тракторів, тощо;</li> <li>- придбання нової та що була в експлуатації сільськогосподарської ґрунтообробної техніки: плуги, борони, агрегати передпосівної обробки ґрунту, культиватори, сівалки, оприскувачі, машини для внесення добрив, катки тощо». Умовами надання кредиту «Розвиток» є такі:</li> </ul> <ul style="list-style-type: none"> <li>- термін кредитування від 24 місяців до 36 місяців;</li> <li>- відсоткова ставка 21.35%-27.35%;</li> <li>- максимальний ліміт кредиту 9 млн грн;</li> <li>- валюта кредиту гривня;</li> <li>- разова комісія за надання кредиту 0.5%-0.99%;</li> <li>- графік погашення ануїтет (для Агро-клієнтів можливе встановлення індивідуального графіку погашення);</li> </ul> <p>комісія за внесення змін до кредитного договору / договору забезпечення за ініціативою клієнта до 100 000 євро включно (або еквівалент в іноземній валюті) 500 грн; більше 100 000 євро (або еквівалент в іноземній валюті) 1000 грн; комісія за надання довідки про наявність кредиту 150 грн; комісія за дострокове розірвання кредитного коговора 0 грн</p>

Складено за даними [27]

Зміни та доповнення до Договору банківського обслуговування вносяться банком шляхом викладення «Правил банківського обслуговування клієнтів малого та мікробізнесу - фізичних осіб-підприємців та фізичних осіб, які провадять незалежну професійну діяльність в АТ«Райффайзен Банк» в новій редакції та її оприлюднення один раз на місяць першого числа кожного календарного місяця на сайті банку та у відділеннях банку (якщо перше число припадає на вихідний, святковий або інший неробочий день, оприлюднення здійснюється в перший робочий день, наступним за ним). Така періодичність внесення змін до Правил застосовується у випадках, коли внесення змін обумовлене необхідністю приведення умов Договору у відповідність до вимог законодавства України (в таких випадках, змінені Правила оприлюднюються на сайті банку и набирають чинності із зазначеної в них дати). Клієнт зобов'язаний першого числа кожного місяця ознайомлюватись з новими (зміненими) Правилами. Зміни та доповнення до заяви про надання кредиту вносяться шляхом укладання між банком та клієнтом додаткових договорів / заяв, якщо інше не передбачено заявою.

Клієнт має право на дострокове виконання зобов'язань за кредитом. Дострокове повернення кредиту здійснюється шляхом направлення банком на дострокове погашення заборгованості за кредитом коштів, які надходять на рахунок або знаходяться на цьому рахунку в сумі, більшій, ніж сума щомісячного платежу у випадку наявності заборгованості за кредитом та за відсутності заборгованості зі сплати інших платежів за кредитом. Відмова Клієнта від зобов'язань за кредитом в односторонньому порядку не передбачена. Розмір витрат, які повинен сплатити клієнт та/або порядок їх визначення, включаючи податки, представлено в додатку К.

Кредитна картка Fishback Business є ексклюзивною платіжною картою FISHKA, яка поєднує в собі банківську платіжну картку з відновлювальною кредитною лінією та звичайну картку FISHKA. Кредитний ліміт цієї картки складає 300 тис. грн, вона має 57 днів пільгового періоду і відсоткова ставка за кредитом - 29,9 % [27].

Інвестиційний кредит на купівлю авто / обладнання / нерухомості передбачає надання кредиту на умовах кредитного договору на строк, що передбачений умовами кредиту. Протягом дії кредитного договору клієнт має право ініціювати дострокове розірвання кредитного договору, письмово повідомивши про це кредитора у терміни, що передбачені кредитним договором. Дострокове розірвання кредитного договору за ініціативою клієнта можливе виключно за умови відсутності будь-якої заборгованості клієнта перед банком по кредитному договору. Відмова від кредитного договору в односторонньому порядку не передбачена. Умови за цим кредитом такі:

- термін кредитування від 6 місяців до 60 місяців;
- відсоткова ставка 19,5%-22,0%;
- максимальний ліміт кредиту 60300 тис. грн;
- валюта кредиту гривня;
- разова комісія за надання кредиту 0,5%-0,99%;
- початковий внесок від 20%;
- забезпечення за кредитом: майно, придбане за кредитні кошти або інше ліквідне майно, депозит

- комісія за внесення змін до кредитного договору / договору забезпечення за ініціативою клієнта до 100000 євро включно (або еквівалент в іншій валюті) 500 грн; більше 100 000 євро (або еквівалент в іншій валюті) 1000 грн; комісія за надання довідки про наявність кредиту 150 грн; комісія за дострокове розірвання кредитного договору 0 грн [27].

Кредит «Розвиток» - це кредит для підтримки розвитку бізнесу в Україні, який видається на:

- «придбання нового та того, що був в експлуатації легкового та вантажного автотранспорту;
- придбання нової та що була в експлуатації мобільної сільськогосподарської техніки: комбайнів, тракторів, тощо;
- придбання нової та що була в експлуатації сільськогосподарської ґрунтообробної техніки: плуги, борони, агрегати передпосівної обробки ґрунту,

культиватори, сівалки, оприскувачі, машини для внесення добрив, катки тощо» [27].

Умовами надання кредиту «Розвиток» є такі:

- термін кредитування від 24 місяців до 36 місяців;
- відсоткова ставка 21.35%-27.35%;
- максимальний ліміт кредиту 9 млн грн;
- валюта кредиту гривня;
- разова комісія за надання кредиту 0.5%-0.99%;
- графік погашення ануїтет (для Агро-клієнтів можливе встановлення індивідуального графіку погашення);
- комісія за внесення змін до кредитного договору / договору забезпечення за ініціативою клієнта до 100 000 євро включно (або еквівалент в іноземній валюті) 500 грн; більше 100 000 євро (або еквівалент в іноземній валюті) 1000 грн; комісія за надання довідки про наявність кредиту 150 грн; комісія за дострокове розірвання кредитного коговора 0 грн [27].

Загалом перевагами кредитів, що надаються АТ«Райффайзен Банк» для корпоративних клієнтів є:

- можливість розширити власний бізнес шляхом придбання транспортних засобів та обладнання для свого підприємства;
- зміцнюєте бізнес, вкладаючи кошти у власні виробничі потужності, не сплачуючи орендну плату;
- модернізуєте основні виробничі потужності;
- завдяки зручним графікам погашення кредиту економите кошти;
- можливість отримати кредит без забезпечення.

Звичайно, видача кредитів корпоративним клієнтам передбачає обов'язковість оцінювання кредитоспроможності клієнта. Так, «згідно рекомендацій НБУ щодо визначення фінансового стану позичальника критерії оцінки кредитоспроможності встановлюються кожним комерційним банком самостійно на підставі ґрунтовної і виваженої оцінки фінансової діяльності конкретних клієнтів-позичальників. Комерційному банку рекомендується

розробити власну систему значень показників фінансової діяльності позичальників на підставі специфіки своєї кредитної роботи. Методика проведення оцінки кредитоспроможності позичальника оформляється окремим положенням та затверджується правлінням комерційного банку» [37, с.249].

Отже, існує кілька способів оцінки кредитоспроможності, з яких доповнює один одного. У науковій літературі найчастіше зустрічаються такі методи оцінки кредитоспроможності:

1) метод оцінки кредитоспроможності позичальника на основі розрахунку фінансових коефіцієнтів (методика НБУ);

2) метод оцінки кредитоспроможності на основі аналізу грошових потоків;

3) метод оцінки кредитоспроможності на основі аналізу бізнес-ризиків;

4) прогностичні методи оцінки кредитоспроможності:

- модель Бівера;

- моделі комплексної оцінки кредитоспроможності;

- диференційовані факторні моделі;

- кредитний скоринг.

Методи, що є найбільш використовувані банками України для оцінки кредитоспроможності корпоративних клієнтів (не фінансових корпорацій), наведено на рисунку 2.4.

Основними позитивними моментами оцінки кредитоспроможності НБУ є те, що - складено перелік економічних показників за кожним видом економічної діяльності; - враховано специфіку галузі суб'єкта господарювання. Основними і досить суттєвими недоліками є відсутність характеристики кожного з 9 класів позичальників юридичних осіб, а також складність визначення категорії кредитної якості за відсутності інформації про минулі строки погашення кредиту позичальником. Крім того, методологія НБУ не враховує конкурентне середовище. Аналіз конкурентного середовища позичальника допоміг би визначити інтенсивність конкуренції та її вплив на фінансово-економічний стан компанії та її кредитоспроможність.

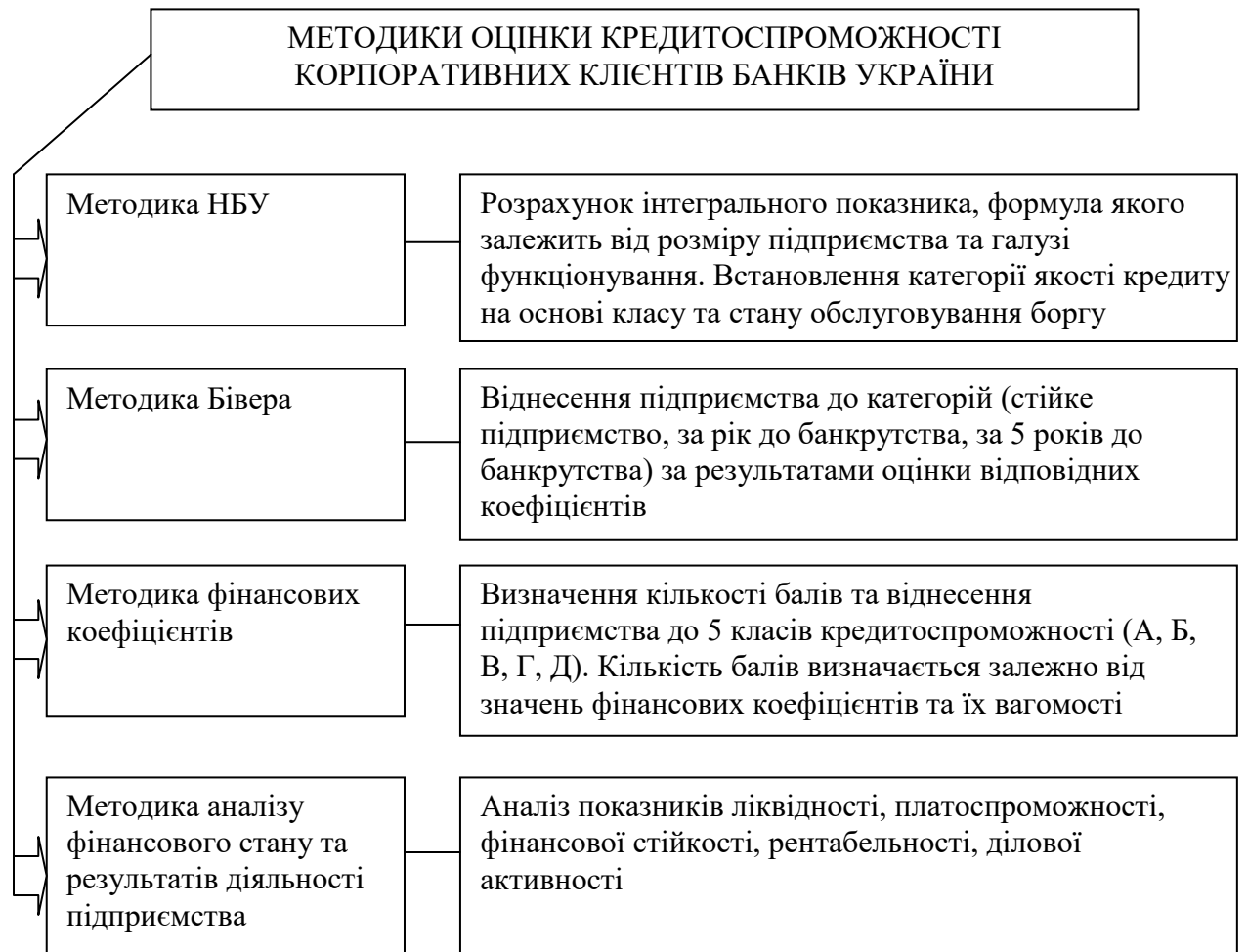


Рисунок 2.4 – Методики оцінки кредитоспроможності корпоративних клієнтів банків України

Сформовано за даними [18, с.92]

У вітчизняній практиці кредитоспроможність позичальників також оцінюють на основі однофакторного дискримінантного аналізу, зокрема системи показників У. Бівера. Американський економіст У. Бівер в основу свого дослідження поклав 30 показників, які найчастіше використовуються у фінансовому аналізі. Показники були об'єднані в шість груп за ознакою однорідності. З кожної групи Бівер вибрав по одному найпоширенішому показнику, який і сформував його систему прогнозування. Основна проблема однофакторного аналізу (зокрема, системи показників Бівера) полягає в тому, що значення одних показників можуть свідчити про позитивний розвиток компанії, а інших - про незадовільний. Крім того, в системі показників Бівера

чітко не визначені межі індикаторів, що призводить до проблеми вибору категорії компанії (стійка, за 5 років до банкрутства, за 1 рік до банкрутства), коли значення індикаторів є середніми між двома суміжними категоріями. Тому для більш об'єктивного прогнозування банкрутства використовується багатофакторна модель.

Багатофакторна дискримінантна функція - це функція суми добутків показників (змінних) дискримінантної функції на коефіцієнти (ваги) у дискримінантній функції. Значення окремих вагових коефіцієнтів ілюструє різний вплив окремих показників (змінних) на загальний фінансовий стан підприємства.

«Недоліками коефіцієнтного методу є переоцінка ролі кількісних чинників і недооцінка міжособистісних відносин, висока чутливість до викривлення та недостовірності вихідних даних (зокрема фінансової звітності, що найбільш характерно саме для українських підприємств-позичальників), порівняна громіздкість [12].

Відмінною рисою вітчизняних методик оцінки кредитоспроможності є уніфікований підхід до визначення коефіцієнта та присвоєння його значення без урахування строку погашення кредиту. Водночас, використання якісних характеристик позичальника при оцінці його діяльності, які не піддаються кількісній оцінці (ділова репутація клієнта, бізнес-характеристики, фінансова звітність тощо), залишається проблематичним. Існують труднощі в отриманні єдиної оцінки кредитоспроможності позичальника шляхом поєднання цифрових та нецифрових даних. Слід зазначити, що питанням аналізу зовнішнього середовища не приділяється достатньої уваги. «Важливою причиною появи проблемних кредитів (залежно від специфіки позичальників та від намірів конкретного банку-кредитора) є недостатність вичерпної кредитної інформації, яка суттєво впливає на оцінку кредитоспроможності. Правильна оцінка кредитоспроможності неможлива без такої інформації» [12]. Таким чином, у практиці здійснення аналізу кредитоспроможності позичальників існує необхідність удосконалення оцінки даного процесу.



## Висновки

За результатами проведеного в кваліфікаційній роботі дослідження теоретичних положень та практичних засад здійснення та розвитку кредитування корпоративних клієнтів банківськими установами України.

Основним індикатором ефективного функціонування діяльності банківської системи країни є кредитна діяльність. Рівень виконання кредитної функції та використання кредитного потенціалу визначають не тільки позицію банку на ринку, але й економічну ситуацію в регіоні, де функціонує банк. Поняття «кредит» відзначається широким спектром та багатогранністю трактування, а його окремі прояви набувають інколи таких незвичних форм, що визначити його сутність та ознаки можна тільки шляхом аналізу окремих видів та форм кредиту. Найбільш вдалим з економічної та правової точок зору визначенням кредиту, на наш погляд, є визначення, згідно якого кредит - кредит – це економічні відносини, що зумовлені акумуляцією тимчасово вільних коштів з використанням їх на умовах повернення та платності при взаємовідносинах, що виникають між кредитором і позичальником.

Основними функціями кредиту на мікро- та макрорівнях є:

- перерозподільна функція, яка передбачає рух коштів (цінностей) від одних суб'єктів до інших на засадах повернення;
- контролююча функція, яка полягає у забезпеченні контролю щодо дотримання принципів та конкретних умов кредитування з боку суб'єктів кредитного договору;
- стимулююча функція, відповідно до якої кредит спонукає до економічного, цільового та раціонального використання коштів отриманих позичальником.

Єдиного підходу до виокремлення різних форм кредиту на сьогодні немає. За результатами аналізу спеціалізованої літератури здійснено узагальнення класифікаційних ознак поділу різних форм кредитів. Так, за

типом кредитора виділяється такий вид кредиту, як банківський кредит. Згідно закону України «Про банки і банківську діяльність»: банківський кредит – будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми.

З метою ефективного функціонування механізму кредитних відносин банків-кредиторів та різних категорій позичальників важливе значення відіграє обов'язковість дотримання принципів при банківському кредитуванні, які є визначеними умовами здійснення самого процесу кредитування на організаційно-правовій основі. Відповідно до такого принципу банківського кредитування, як принцип диверсифікації, банки здійснюють поділ своїх клієнтів за певними критеріями. І, першочергово, клієнти банку – потенційні позичальники – поділяються на клієнтів – фізичних осіб та клієнтів юридичних осіб. Саме юридичні особи і є отримувачами послуг з корпоративного кредитування.

Юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» порядку», яка може бути створена шляхом об'єднання осіб та (або) майна. При цьому, як було зазначено, банківські установи поділяють своїх клієнтів на фізичних та юридичних осіб, однак, при цьому, юридичні особи уособлюються у клієнтах, що називаються корпоративними клієнтами. Саме від слова «корпорація» банки і виокремлюють саме таку назву для клієнтів – юридичних осіб. Саме у «Класифікації інституційних секторів економіки України» дається такий термін, як «корпорація», що є узагальнюючим терміном для всіх організацій, метою діяльності яких є отримання прибутку.

Сьогодні банки надають корпоративним клієнтам багато банківських послуг, які мають певні свої особливості, що вирізняють такі послуги для цих

клієнтів зпоміж банківських послуг, які надаються іншим клієнтам. Загалом банківські послуги корпоративним клієнтам мають двоякий вплив: першочергово вплив на підвищення довіри корпорацій до конкретного банку та банківської системи загалом; опосередкований вплив на стан банківської системи країни. Тому до банківських послуг, що надаються корпоративним клієнтам, є посилена увага з боку регулятора – Національного банку України, тобто ці послуги мають значне державне регулювання.

Кредитування корпоративних здійснюється банківськими установами за певними стадіями та етапами, При цьому, кожна стадія та кожний з етапів самостійно задовольняє рішення локального завдання, а всі етапи разом допомагають в досягненні головної мети позичкових операцій – їх прибутковість та надійність для банку. Аналіз різних точок зору учених-економістів на послідовність процесу кредитування корпоративних клієнтів дозволив виокремити стадії та етапи цього процесу.

Банківські кредити є інструментом підтримки безперервності кругообігу активів підприємства та обслуговування процесу реалізації товарів. Сучасний кредитний ринок характеризується обмеженою пропозицією на ринку капіталу України. у 2018-2022 роках переважну частку у кредитному портфелі банків України займають саме кредити надані суб'єктам господарювання, тобто корпоративним клієнтам. Так, найбільша частка корпоративного кредитування, яка становила 82,14%, відмічається у 2018 році. За 2018-2022 роки корпоративне кредитування зменшилось на 117658 млн грн (на 12,8%), а його частка у загальній величині наданих банками кредитів їх клієнтам зменшилась на 4,8 п.п. (на 5,85%).

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процес кредитування корпоративних клієнтів АТ «Райффайзен Банк», який є провідним в Україні банком та найбільшим банком з іноземними інвестиціями в Україні, що пропонує приватним клієнтам максимально повний перелік банківських послуг. АТ «Райффайзен Банк» є активним кредитором корпоративного сектору. Так, в банку є такі пропозиції для корпоративних клієнтів, як:

- «Кредитна карта Підприємець + » (тарифна модель Кредитна картка для підприємців 2.0);
- «Кредитна картка Fishback Business»;
- Інвестиційний кредит на купівлю авто / обладнання / нерухомості;
- Кредит «Розвиток».

«Кредитна картка Підприємець +» є незамінним помічником для фінансування повсякденних бізнес-витрат підприємця. Кредитний ліміт цієї картки складає 300 тис. грн, вона має 60 днів без сплати % (за безготівковими операціями покупки) і відсоткова ставка - 29,9 %

Видача кредитів корпоративним клієнтам передбачає обов'язковість оцінювання кредитоспроможності клієнта. Так, «згідно рекомендацій НБУ щодо визначення фінансового стану позичальника критерії оцінки кредитоспроможності встановлюються кожним комерційним банком самостійно на підставі ґрунтовної і виваженої оцінки фінансової діяльності конкретних клієнтів-позичальників. Відмінною рисою вітчизняних методик оцінки кредитоспроможності є уніфікований підхід до визначення коефіцієнта та присвоєння його значення без урахування строку погашення кредиту. Водночас, використання якісних характеристик позичальника при оцінці його діяльності, які не піддаються кількісній оцінці (ділова репутація клієнта, бізнес-характеристики, фінансова звітність тощо), залишається проблематичним. Існують труднощі в отриманні єдиної оцінки кредитоспроможності позичальника шляхом поєднання цифрових та нецифрових даних. Слід зазначити, що питанням аналізу зовнішнього середовища не приділяється достатньої уваги.

## Список використаних джерел

1. Активні та пасивні операції банків [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 13.05.2023).
2. Баланчук Д. В. Особливості послуг банку для корпоративних клієнтів / Д. В. Баланчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – Вип. 15. – Ч.1. – С.21-25
3. Банківське кредитування корпоративних клієнтів: адекватність відповіді на виклики / Н. І. Версаль, О. С. Заваруєва // Наукові праці НДФІ. - 2015. - Вип. 3. - С. 68-80.
4. Банківські операції : підручник / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Мороза. 2-ге вид., випр. і доп. – Київ : КНЕУ, 2002. – 476 с.
5. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 15 : Господарське право / редкол.: В.А. Устименко (голова) та ін.;. – К.: Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019. – 784 с.
6. Вінник О.М. Господарське право : навчальний посібник / О.М. Вінник. – К.: Правова єдність, 2009. – 766 с.
7. Владичин У.В. Банківське кредитування: Навч. посібник. – К.: Атака, 2016. – 648 с.
8. Волкова Н. І. Особливості банківського кредитування підприємств на сучасному етапі / Н. І. Волкова, В. А. Кульбіда // Фінанси, облік, банки. – 2019. – № 1 (24). – С.113-122.
9. Гетманцев Д.О. Банківське право України / Д.О. Гетманцев, Н.Г. Шукліна. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.

10. Гроші та кредит : підручник / [М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін.] ; за заг. ред. М. І. Савлука. – [3-є вид., перероб. і доп.]. – К. : КНЕУ, 2002. – 598 с.
11. Гудзь О. Є. Кредитування і банківське обслуговування підприємств агропромислового виробництва: сучасні тенденції та особливості / О. Є. Гудзь. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 170 с.
12. Діяльність підприємств [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Державної статистичної служби України. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 26.05.2023).
13. Дутченко О.О. Напрямки вдосконалення оцінки кредитоспроможності позичальника банку / О.О. Дутченко // Вісник Сумського національного аграрного університету, серія «Економіка та менеджмент». Випуск 5/1(39). – 2010. – С. 113-120.
14. Жукова Н. К. Сучасний стан ринку банківських кредитів в Україні / Н. К. Жукова, Н. В. Зражевська // Економічний часопис – XXI. – 2011. – № 5-6. – С.54-57.
15. Класифікація інституційних секторів економіки України [Електронний ресурс] Наказ Державної служби статистики України 03 грудня 2014 р. № 378. –Режим доступу: [https://ukrstat.gov.ua/klasf/st\\_kls/%D0%9A%D0%86%D0%A1%D0%95\\_2014.pdf](https://ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/%D0%9A%D0%86%D0%A1%D0%95_2014.pdf)
16. Коблянська О. Кредит як форма залученого капіталу / О. Коблянська //Агроперспектива. – 2010. – № 8–9 (127). – С. 26–30.
17. Коваленко О. В. Підприємництво та його організаційно-правові засади : навч. посібник / О. В. Коваленко. – Львів: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 400 с.
18. Ковальчук Н.О. Удосконалення методик оцінки рівня кредитоспроможності вітчизняних підприємств / Н.О. Ковальчук, М.О. Паскар // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип.11. – Ч. 1. – С.91-94.

19. Кредитна діяльність банків України: проблеми та перспективи розвитку: монографія / За ред. В.В. Коваленко. – Одеса: Видавництво «Атлант», 2015. – 217 с.
20. Кретов Д.Ю. Особливості розвитку кредитування банками України корпоративних клієнтів / Д.Ю. Кретов // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 17. – С.665-671.
21. Кузьменко Д. Теоретичні підходи до визначення кредитоспроможності позичальника: аналіз проблемних питань / Д. Кузьменко // Ринок цінних паперів України. – 2010. – № 11-12. – С. 35-40.
22. Лиса Н.В. Принципи банківського кредитування / Н.В. Лиса, В.О. Непочатенко, А.О. Корнега // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. – 2016. – Вип. 89(2). – С.53-61.
23. Манжула Д.П. Роль кредиту в діяльності комерційних банків / Д.П. Манжула // Молодий вчений. – 2016. – № 2 (29). – С. 67–70.
24. Моїсєєв Ю.О. Деякі питання дотримання і реалізації принципів банківського кредитування суб'єктів господарювання як умова для відновлення кредитування в Україні/ Ю.О. Моїсєєв // Юридичний науковий електронний журнал. – 2019. – №6. – С.172-176.
25. Основні показники діяльності банків України (2015-2023 рр.) [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 23.05.2023).
26. Офіційний сайт АТ «Кредобанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kredobank.com.ua/> (дата звернення: 24.05.2023).
27. Офіційний сайт АТ «Райффайзенбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://raiffeisen.ua/> (дата звернення: 18.05.2023).
28. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://privatbank.ua/> (дата звернення: 03.05.2023).

29. Поляк Н.П. Теоретичні аспекти сутності кредиту /Н.П. Поляк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2014. – № 6(1). – С. 185-188.

30. Приймак Н. В. Сутнісні характеристики кредиту як основного фінансового інструмента кредитування / Н. В. Приймак //Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2018. – Вип. 18. – Ч. 3. – С.6-10

31. Рахман М.С. Аналіз результативності кредитної діяльності банківської системи України / М.С. Рахман, В.С. Зарайська // Приазовський економічний вісник. – 2019 – Вип. 5(16). – С. 312-316.

32. Україна. Закони. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : закон : [прийнято Верх. Радою 16 січня 2003 р.: станом на 31 березня 2023 р.]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 14.05.2023).

33. Україна. Закони. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : закон : [прийнято Верх. Радою 7 грудня 2000 р.: станом на 18 червня 2023 р.]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 19.06.2023).

34. Україна. Закони. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань [Електронний ресурс] : закон : [прийнято Верх. Радою 15 травня 2003 р. : станом на 12 січня 2023 р.]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> (дата звернення: 15.04.2023).

35. Україна. Закони. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : закон : [прийнято Верх. Радою 16 січня 2003 р.: станом на 10 червня 2023 р.]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 11.06.2023).

36. Фінанси підприємств : підручник / керівник авт. кол. і наук. ред. А. М. Поддєрьогін. – 3-є вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2001. – 460 с.

37. Шило Ж.С. Проблеми оцінки кредитоспроможності корпоративних клієнтів банку / Ж.С. Шило // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – 2011. – Вип. 4 (56). – С.246-253.